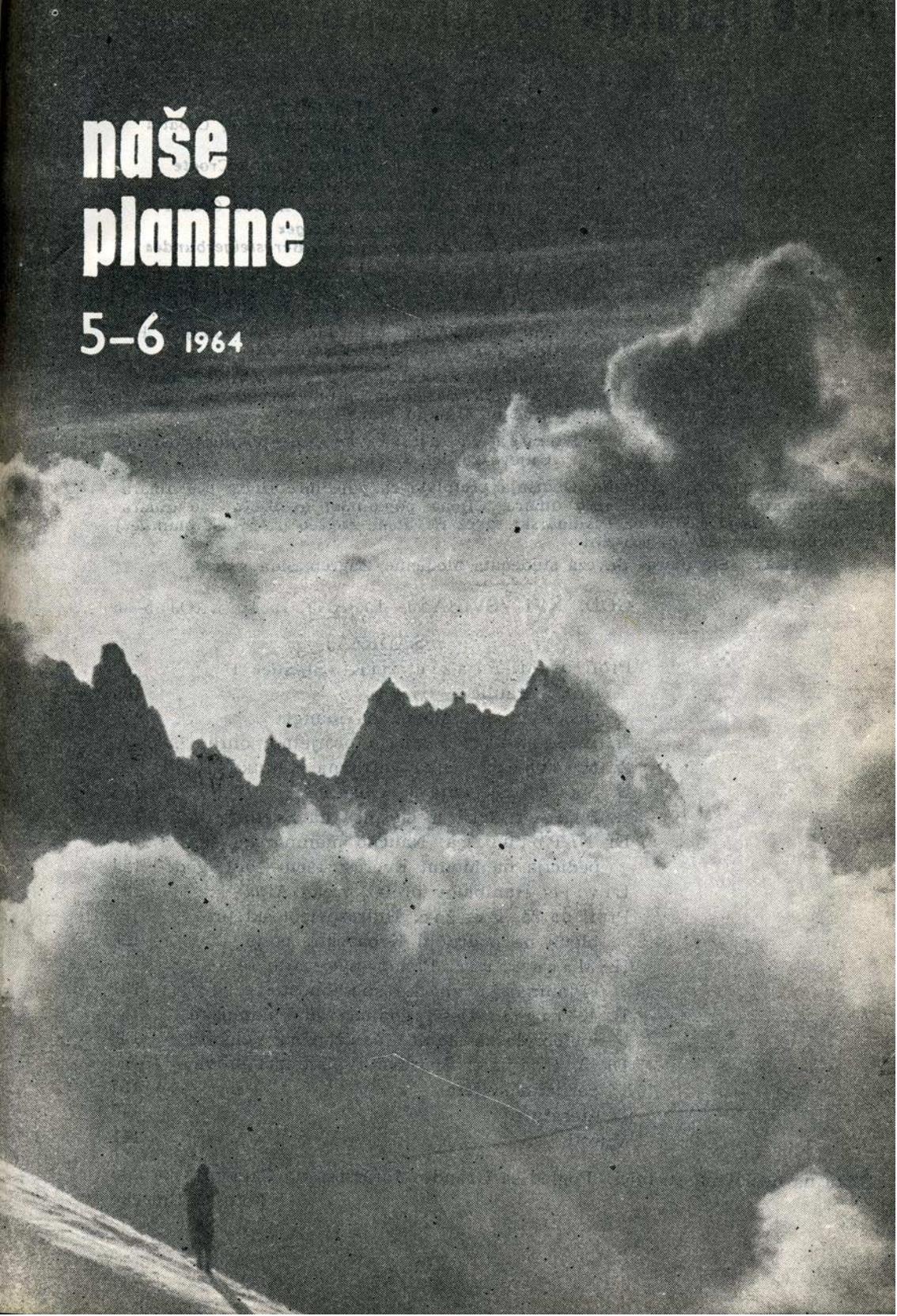

naše planine

5-6 1964

»The Mountain«
<i>Review of the Alpine Association of Croatia</i>
»Nos Montagnes«
<i>Revue de la Fédération Alpine Croate</i>
»Le nostre Montagne«
<i>Rivista della Federazione Alpina Croata</i>
»Unsere Berge«
<i>Zeitschrift des Kroatischen Bergsteigerbundes</i>

Izдавач: Planinarski savez Hrvatske

Glavni i odgovorni urednik: Dr Zeljko Poljak, Zagreb, Cesarčeva 5 II

Redakcioni odbor: Ing Lota Arch, prof. dr Vladimir Blašković, prof. Srecko Božičević i prof. dr Mihajlo Pražić

Adresa uredništva: »Naše planine«, Zagreb, Gajeva 2a, tel. 37-316

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata za pojedince iznosi 600 dinara, a za kolektive i ustanove 1200 dinara. Cijena pojedinom dvobroju 150 dinara. Pretplate se šalju cekom na Planinarski savez Hrvatske Zagreb (za »Naše planine«) na tekuci račun 400-181-608-231.

Tisak: »Skriptara« Saveza studenata Medicine, Zagreb, Salata br. 3

GOD. XVI SVIBANJ—LIPANJ 1964 BROJ 5—6

SADRZAJ

Prof. dr M. Pražić: HTK »Slijeme« i Drago Paulić	105
V. Ostric: Sa Jalovca na Mangrt	109
U. Besirović: Susret u projektnoj oluji	113
Z. Husinec: Velika vatra na Kalniku	114
B. Skerl: Sjećanja sa Obruća	115
R. Pinter: Izlet iz Gospicja na Svetu brdo	117
Dr N. Poturica: Naučno planinarska ekspedicija na Mount Everest 1960—1961. god.	123
Livije: Hanibalov prelaz preko Alpa	120
Prof. dr M. Pražić: Hidrospeleološki problemi na području Krbavskog polja	128
H. Macanović: Pioniri natjecajte se za »Planinarsku značku sposobnosti!«	131
B. Kirigin: Deset godina rada planinske meteorološke stanice Zavižan na Velebitu	133
Dr Ž. Poljak: Sportaši i planinari — dva različita svijeta	137
Iz literature	140
Vijesti	141

Slika na naslovnoj stranici: Pogled sa Grandes Jorasses na Camonix-ske igle
Foto: Z. Smerke

Prof. dr MIHAJLO PRAŽIĆ

HTK "Sljeme" i Drago Paulić

U povodu sedamdesetogodišnjice života i pedesetpetogodišnjice planinarskog djelovanja

Ove godine se navršava 90 godina od osnivanja Hrvatskog planinarskog društva u Zagrebu. Ma da će se ova godišnjica nizom priredaba i djelatnosti obilježiti kao naročiti datum našega društvenog djelovanja, ipak nas ona upozorava i na jedno naročito zaduženje, koje iz godine u godinu postaje sve aktuelnije, a to je: nije li već vrijeme, da s pristupi, ako i ne pisanju cijelovite povijesti razvoja planinarstva u Hrvatskoj u proteklih 90 godina, a ono barem, da se započne sa obradama pojedinih perioda toga razvoja. U posljednjih nekoliko godina niž planinara, koji su između dva rata, a naročito oko prvog svjetskog rata odigrali vidnu ulogu u hrvatskom planinarstvu povukli su se iz aktivnog planinarstva. Ti pojedinci mogli bi pružiti dragocjenih podataka i materijala, koji najvećim dijelom nisu nigdje fiksirani ni publicirani, a koji bi o nekim zbivanjima u ondašnjem razvoju našega planinarstva dali određena objašnjenja, do kojih će historičari planinarstva ili veoma tešo doći, ili će ih možda i neadekvatno interpretirati. A da historičari planinarstva mogu i optima fide, oslanjajući se samo na zapisnike i štampane materijale, doći do ne baš najsretnijih zaključaka, najbolji je primjer polemika, koja se vodila kroz stranice slovenskog »Planinskog vestnika« prije dvije godine povodom jednog članka iz povijesti slovenskog planinarstva.

Za historičare našega planinarstva bitna je činjenica, da su se i u Sloveniji i u Hrvatskoj negdje oko prvog svjetskog rata zbole iste promjene i ista preslojavanja, koja su u Sloveniji dovela do Skalaškog eksodus-a, a kasnije u Zagrebu do eksodus-a grupe »Sljemena«.

Oko početka prvog svjetskog rata struktura članstva HPD-a počela se diferencirati. U članstvo su sve više ulazili mlađi ljudi, a u isto vrijeme pored planinara učenjaka i planinara prirodoslovaca javljaju se čisti planinari, samo planinari. Broj planinara raste nakon prvog svjetskog rata vrlo naglo. U tom relativno velikom broju planinara, heterogenom i po dobi i po zvanjima i po koncepcijama planinarstva, moralno

je doći do raslojavanja. Izdvojila se grupa mlađih i mladih intelektualaca, koja nije podnosiла uske okvire tadašnjeg poimanja planinarstva i ta grupa, influirana sličnim zbivanjima u Sloveniji, unosi u hrvatsko planinarstvo alpinizam, alpsko skijanje i penjaštvo. Ta grupa formirala je 1919. godine u okviru HPD-a posebnu podružnicu, no kada je malo kasnije, na godišnjoj skupštini Društva, pokušala srušiti upravu, HPD je uveo proporcionalni način glasanja na godišnjoj skupštini, kojim su članovi buntovne podružnice bili potpuno onemogućeni, pa im nije preostalo drugo, nego da istupe iz HPD-a i 1922. godine osnuju samostalni Hrvatski turistički klub »Sljeme«.

Nije mi namjera, da obradim značajnu ulogu, koju je »Sljeme« odigralo u razvoju planinarstva u Hrvatskoj u sljedećih desetak godina svoga veoma aktivnog djelovanja, nego bih podvukao samo nekoliko činjenica.

Grupa mlađih intelektualaca sa svojim eksodusom iz HPD-a označila je novu stranicu u toku razvoja planinarstva u Hrvatskoj, no ona je već po svom sastavu ostala brojčano malena i u stanovitom smislu, uvjetovanom početnim raslojavanjem u matičnom društvu, donekle zatvorena. Logično je zato, da je par godina kasnije došlo do ponovnog raslojavanja unutar HPD-a, no taj puta nije eksodus izvršila nova grupa mlađih intelektualaca, nego grupa mlađih ljudi izvan fakultetskih okvira, ali je i ta nova grupa bila jednako borbenog kao i grupa »Sljemena«. Ta druga grupa formirala je novo samostalno planinarsko društvo »Prijatelj prirode«.

Novi i napredni sadržaj, koji je »Sljeme« unijelo u naše planinarstvo, njeni članovi su kroz sljedećih nekoliko godina manifestirali vidno i mnogostrano, no nakon desetak godina, aktivnost »Sljemena« počela je jenjavati. Za to je bilo nekoliko razloga, no jedan od njih bila je i činjenica, da osnivači »Sljemena«, nakon desetak godina nisu više bili jednako mlađi kao kod njegova osnivanja, a prnova mlađih generacija nije bila ni dovoljna ni adekvatna. Sličnu sudbinu, ma da uz niz drugih okolnosti prošlo je i društvo »Prijatelj prirode«.

Jezgru grupe, koja je formirala najprije podružnicu HPD-a, a kasnije Hrvatski turistički klub »Sljeme«, sačinjavali su: Bogojević, Bošnjaković, Gušić, Ištvanić, Jakšić, Mandl, Pandaković i Paulić. Od osnivanja »Sljemena« prošlo je već punih 40 godina. Drago Paulić zakoračio je u osmi decenij svoga života, pa je zato u punoj mjeri zaslужio, da povodom njegove malo okasnjele sedamdesetgodišnjice života i pedesetpetogodišnjice planinarskog djelovanja sasvim ukratko prikažem mlađim generacijama njegov udio u razvoju planinarstva u Hrvatskoj.

Drago Paulić rodio se 1892. u Osijeku, no doskora se preselio u Zagreb. Sa planinarstvom se počeo baviti rano i već 1906, dakle sa 14 godina, obišao je Medvednicu i Samoborsko gorje, a 1909. Klek i Gorski kotar. Godine 1911. odlazi među rijetkim ondašnjim zagrebačkim planinarima u slovenske Alpe, upoznaje slovensko planinarstvo i alpinistiku, te je jedan od najagilnijih u malobrojnoj grupi zagrebačkih planinara, koja je tih godina u hrvatsko planinarstvo uvela alpinistiku, alpsko penjaštvo i zimsko alpsko skijaško planinarstvo.

Drago Paulić već se kao mladi planinar izgradio u, za ondašnje naše planinarske prilike, po malo novog planinara, čistog planinara lar-purlartistu. On je zavolio prirodu i uživao je u njoj na potpuno osebujan, afektivno estetski način. On je odlazio u planine, da ih proučava sa različitih naučnih i prirodoznanstvenih aspekata poput niza njegovih priatelja i drugova, no on nije odlazio u planine iz uobičajenih građanskih motiva, nego je kao planinar esteta u planinama stalno tražio nove načine i nove puteve planinarskog doživljavanja. Vrlo je brzo uspostavio prijateljske veze sa nizom istaknutih tadašnjih slovenskih planinara na čelu sa Badjurom i Kunaverom. Upoznao je i prošao Julijske i Kamniške Alpe, te je u njih odlazio često ljeti, a i zimi sa skijama. U razdoblju od 1912—1914. poduzeo je niz za ono vrijeme značajnih, kako ljetnih penjačkih tura, tako i zimskih skijaških uspona i u Kamniške i u Julijske Alpe, a 1916. izveo je sa Drobcem prvenstveni uspon kroz sjeverozapadnu stijenu Kleka i na Klećice. Godine 1922. prošao je čitav Velebit, a 1926. sa Gušićem, Koranekom i Jakšićem Durmitor. Od početka svoga planinarskog djelovanja Drago Paulić počeo se baviti sa planinarskom fotografijom i vrlo brzo se na tom polju razvio u istaknutog planinara fotografa. U tom razdoblju na svakoj planinarskoj priredbi istupao je sa svojim fotografijama. Na svim planinarskim fotografskim izložbama zauzimao je vidno mjesto, a 1927. priedio je samostalnu, u svoje vrijeme veoma zapraženu izložbu fotografija sa Durmitora.

Uz očiti i istančani smisao kako za dokumentarno tako i estetsko rješavanje planinarsko fotografskih problema Drago Paulić je posjedovao i ne malu sklonost za skiciranje i crtanje. Tu svoju rijetku sklonost iskoristio je usavršavajući se potpuno samostalno i bez podrške u kartografskom skiciranju. Prilozi u Gušićevoj »Medvednici« jasno i danas ukazuju na to, da je Drago Paulić mogao i na tom polju možda u drugim prilikama evoluirati se u sasvim drugom i potpuno specifičnom pravcu.

Životni put je Dragu Paulića negdje tridesetih godina odveo iz Zagreba. Napuštanjem Zagreba, uslijed novih dužnosti i novih profesionalnih zadataka, on se prestao baviti sa onim i onakovim planinarstvom, sa kojim se do tada u Zagrebu bavio. Malo po malo i njegovo ranije planinarsko fotografiranje poprimilo je drugačiji karakter, a smisao za kartografsko skiciranje potpuno je napustio. Za vrijeme drugog svjetskog rata sav njegov fotografski negativski materijal, sakupljen kroz puna dva decenija, koji je bio izvanredno bogat, raznolik, a u po nekim materijalima i jedinstven, potpuno je propao, tako da od svega toga, danas neprocjenjivog materijala nije ništa sačuvano, pa je sada u opće nemoguće dokumentirano prikazati Dragu Paulića kao planinara fotografa iz razdoblja neposredno nakon prvoga svjetskoga rata. Jedino, što je preostalo, to je niz reprodukcija u »Hrvatskom planinaru« i u sličnim publikacijama, pa je jedino na taj način bilo moguće odabratи za ovu priliku nekoliko reprodukcija.

Godine 1923. Drago Paulić izdao je planinarski vodič na Plitvička jezera, a to je za ono vrijeme i ondašnje prilike bio kod nas ne samo prvi planinarski vodič na Plitvička jezera, nego i općenito prvi pravi planinarski vodič izdan u Zagrebu. Vrijednost toga vodiča najbolje će

potvrditi činjenica, da je 1953. godine, dakle punih 30 godina nakon prvoga izdanja, Drago Paulić izdao drugo, tek malo dotjerano i adaptirano izdanje, a 1960. izašlo je i njegovo treće izdanje. Drago Paulić se nakon oslobođenja vratio u Zagreb i ponovno se posvetio svojem starom planinarskom zadatku, Plitvičkim jezerima. Godinama je redovno odlazio na njih, fotografirao ih i proučavao, a rezultat toga golemog rada predstavlja reprezentativna monografija o Plitvičkim jezerima, koja će biti štampana na našem i njemačkom jeziku, a kojoj je napisao tekst i za koju je izvršio redakciju fotografskog materijala.

Drago Paulić zakoračio je već u osmi decenij života, no unatoč tomu je u dobroj fizičkoj i intelektualnoj kondiciji. On redovno i često odlazi na Plitvička jezera, uvijek prolazi njihovim stazama, studira, meditira, bilježi i snima, a kada se sretne sa ponekim planinarom starije generacije, sa rijetkom svježinom i vedrinom oživljava svoje planinarske doživljaje i zbivanja oko planinarstva u Hrvatskoj u dobi njegove mladosti, dajući svemu tome sasvim naročitu draž svježine, bliskosti, ali i nužne historijske objektivnosti.

Drago Paulić, jedan od posljednjih živih veterana naše planinarske avangarde iz razdoblja oko prvog svjetskog rata, ostavio je ne mali trag u našem planinarstvu, pa je zasluzio, da taj trag osvježimo, i u historiju hrvatskog planinarstva zacrtamo.

SLIKE NA PRILOGU

Prva stranica gore:

Plitvička jezera (sprijeda Kozjak, u pozadini Lička Plješivica)

Foto: D. Paulić

Prva stranica dolje:

Gornja Škrka u masivu Durmitora (snimljeno 1926. godine)

Foto: D. Paulić

Druga stranica gore:

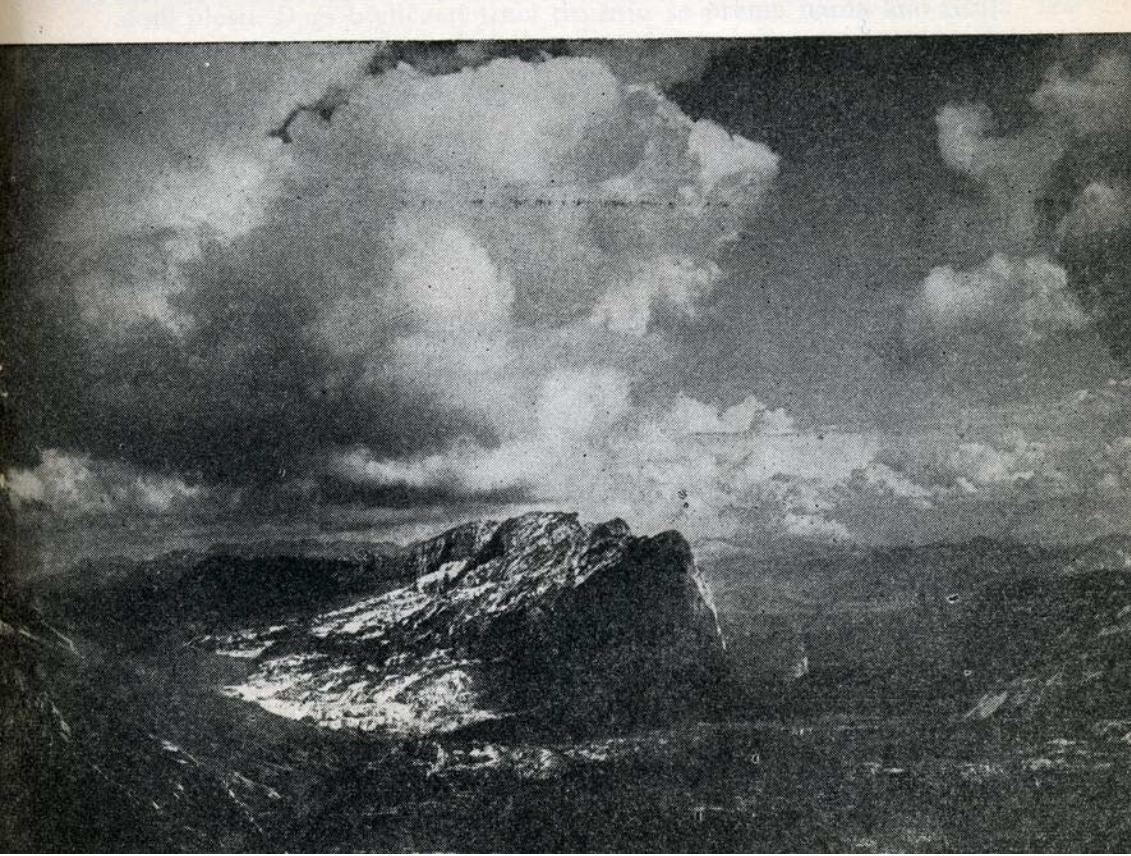
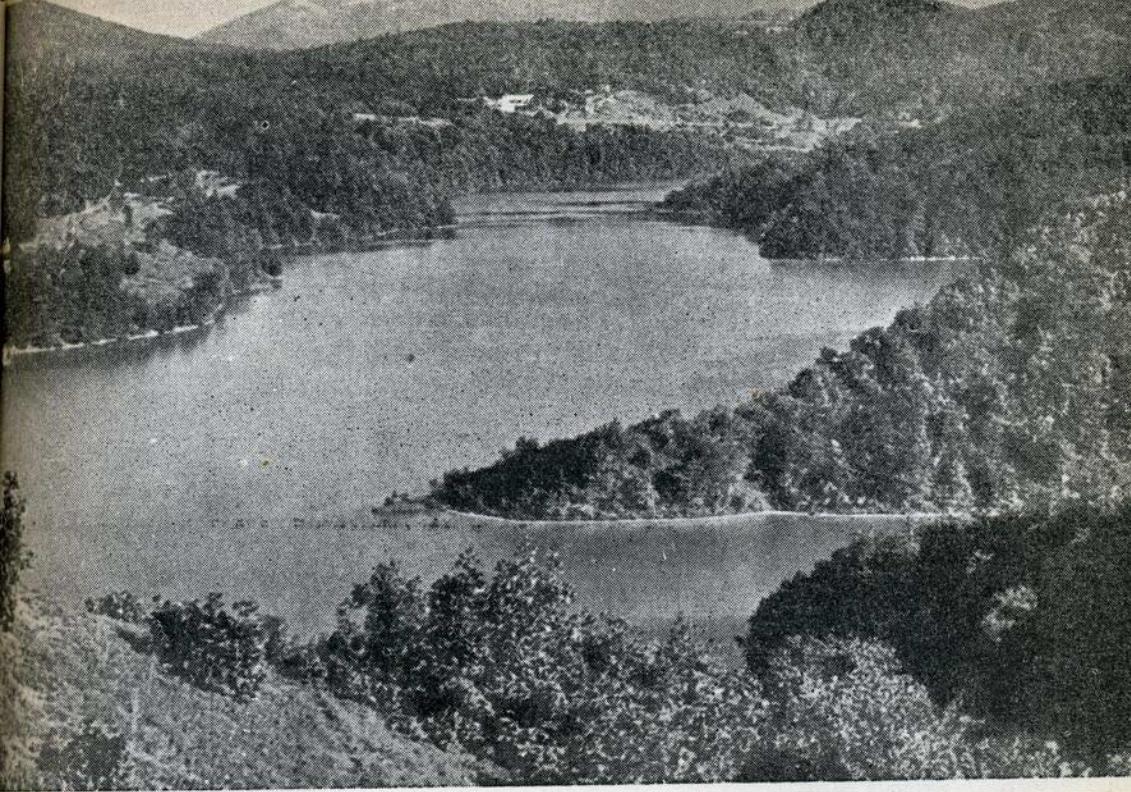
U Boki Kotorskoj

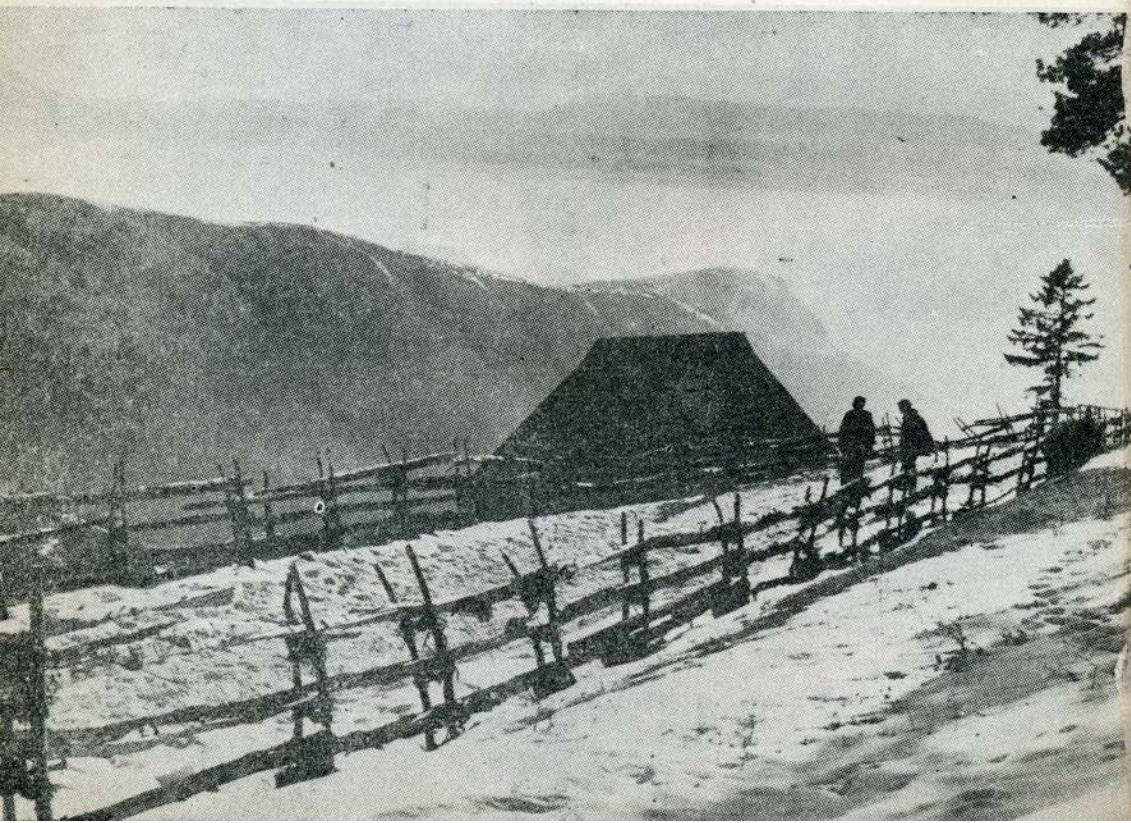
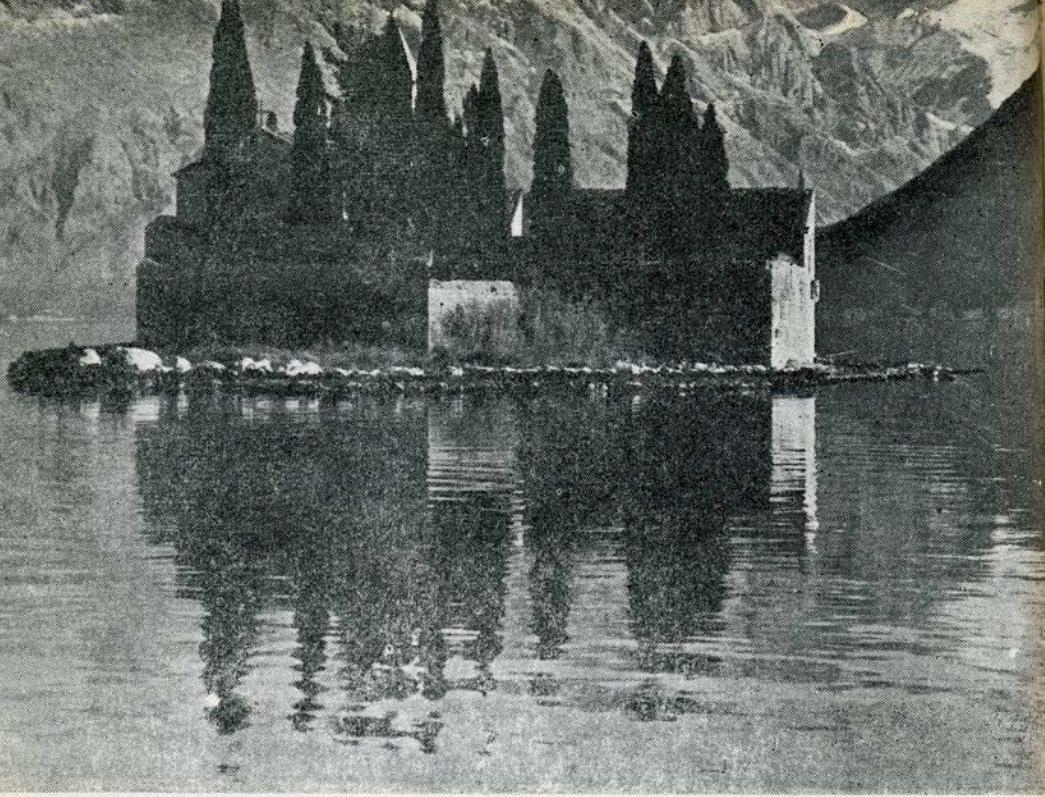
Foto: D. Paulić

Druga stranica dolje:

Na putu za Crepoljsko kod Sarajeva

Foto: U. Beširović

Sa Jalovca na Mangrt

Vučem se klonulo, sa olovom u koljenima. Kad će kraj ovom snježištu? Noćna izmaglica skriva mu obrise. Mjesec je povirio na nas, ali je brzo zašao. Stijene su utonule u crninu, mutno svjetluca stari, sledočni, prljavosivi snijeg. Spuštam se na koljena, svijam se kao da ću zagristi u njega. Hvata me mučnina. Kako bih volio ostati tako sklupčan, nepomičan. Ali, nešto naprijed su dva moja druga. Ne osjećaju se mnogo bolje od mene, moramo zajedno izdržati. Teturam dalje. Negdje smo pod sedlom Brežić. Snježište je pri kraju. Blokovi kamenja, sa strane stazica u siparu, nevidljiva i za sada nedostizna. Moramo čekati.

Smještamo se pod nagnutu kamenu gromadu. Oblaćimo sve što imamo i stiskamo se što bliže jedan uz drugog. Isprrva osjećam samo olakšanje. Sjediti, ne micati se, zakloniti oči — to je sve što želim. Međutim, doskora dolazi hladnoća. Dodiruje nas lagano tankim blijedim prstima, kao da traži izvore topline u nama. Poklapa nas mrzlim dlanovima, obuhvaća i steže ledenim zagrljajem. Vrijeme kapa u tamu sitnim kapima. Mi postajemo dio tvrde neljudske tame u ovom zamrlom svijetu. Iz dubina Koritnice, iz mračnih dubokih jaruga u tijelu Ozebnika — tu preko puta — izvlače se čuperci magle i kovitlaju uokolo u sablasnom plesu. Dugi bjeličasti traci pružaju se prema nama kao ticala. Tresem se i trnem, stiskam do bola vilice da spriječim cvokotanje. Potonuo sam poput kamenja na dno noći. Samo misli lebde kao umorne ribe na na rubu jave i sna. Ipak, nastojim se pribратi. Treba se odupirati hladnoći, izmijeniti koju riječ sa drugovima, iako nismo raspoloženi za razgovor, sređeno razmišljati. Odmorit ćemo se, mjesec će opet izaći iza grebena, a onda ćemo krenuti dalje. Sada nam je teško, ali to je prolazna kriza. Razmišljjam o usponu koji smo izveli. Bilo je oštro i lijepo. Cilj i put do njega. Ostvarenje jedne želje i planina koja je postala naša. Mangrt je bio vrijedan truda.

MAGLE OKO PLANINE

Dva dana ranije stajali smo na vrhu Jalovca. Stijena raskrhana gromovima visi u magli i kao da pliva kroz bijelosive pare, što ih vjetar mota oko nas. Naše sjene ocrtavaju se na njima. Sunce je nevidljivo, a do nas dopire samo blijeda, raspršena svjetlost. Kroz otvore u oblacima proljeće krajolici kao hitra priviđenja — dio neke zelene doline, nazubljen greben, neki mrki »stebar«. Iz oblaka strši vrh Mangrta. Čitava se planina pritajila u magli, samo vrh prkosno proviruje. Ne znamo što se sve krije u maglenom moru i naša je želja jača, iščekivanje veće. Preko sutra imamo sastanak sa ostalim društvom u Trenti, ali sutra ćemo ipak u pohod nevidljivom divu.

Silazimo grebenom Jalovca na sedlo pod Velikim Ozebnikom. Bili smo, eto, na vrhu, pa ipak osjećamo da nam je planina izmakla. Sive stijene, bijela snježišta, izmiješali se sa sivobijelim maglama. Planina se igra sa stotinu velova, odbacuje ih i privija, kida i obavija i ne da nam da je cjelebitu sagledamo i ponesemo u oku i sjećanju. Hitamo niz stijenu Ozebnika. Čeka nas tiha ljepota predvečerja u kućici pod Spičkom.

DVA JUTRA

Ujutro je Triglav pokucao na staklena vrata kućice. Brzo smo spremni za put. Snježišta i sipari teku iz mračnog amfiteatra pod stijenama Pelca nad Klionicami. Škrbina za Gradom — uska izderotina u kamenom zidu Pelca i Malog Ozebnika — donosi nam pogled u dubinu zelenog svijeta Bavšice. Silazimo prema sedlu Brežić uskom stazom između stijene i dubine, na kilometar i pol visokom kamenom obrubu doline. Na sedlu skrećemo desno prema Koritnici. Staza je kao vir, vuče nas strmom uvalom između stijena Plešivca, Ozebnika i Jalovca sve niže i niže. Mangrt — prvi put ga u cijelini gledamo — raste neprekidno nad nama. Ne odvajam očiju od njegove južne stijene. U snažnom zamahu podigao se Mangrt iz dubina Koritnice, ogrnut zelenilom trave i protkan srebrnim nitima slapova, sa stjenovitom kupolom na vrhu. Veličanstven je, ali ne dieluje mračno i divlje, već ugodno i vedro. Bogat je bojamama. Zeleni travnjaci, crvene i žučkastosmeđe nijanse Rdeće skale, srebrnaste tanke brzice, bijele plohe snježanika. I siva ponosna kupola vrha. Mangrt je i pored svoje monumentalnosti, lirska tema u simfoniji Julijaca.

A mi jurimo niz sipare i kamenjar, kroz »rušje in zelenjavu«. Već blizu Koritnice stara staza prolazi pored slapa, a zatim se, uz samo podnožje Jalovca, gubi razorenna kamenom lavinom. Silazimo u lijevo novozvedenom osiguranom stazom preko strmih ispranih litica, prelazimo u stvari zadnju terensku stepenicu koja nas dijeli od Koritnice. Prska, pjeni se, šumi mlada voda Koritnica; skačemo po kamenim gromadama što su se zarile u dno; teško nam je odvojiti se od bistre, zelenkaste, divlje vode. Ipak, skrećemo do prve nastanjene kuće. Privlači nas svježe planinsko mlijeko i sir; 1500 metara strmog silaza razigralo nas je; raspoloženi smo da jurimo i preskakujemo, ali i da gutamo i žvačemo. Ipak, smirujemo se na travnjaku kraj kuće. Uživamo u svakom gutljaju, svakom zalagaju. Tek oči ne miruju, iako moramo visoko zabaciti glavu da se ogledamo naokolo.

Ovoga dana doživjeli smo dva jutra, jer sunce tek sad silazi u dolinu. Maglice svitanja polako se podižu i raspršuju, slapovi sunčanih zraka silaze koso preko grebena i svjetlučaju na rosi i parama. Stijene i vrhunci izranjavaju u puno svjetlo. Okomiti, Dolomitima nalik, stupovi Bavha, Goleževice i drugih vrhova u skupini Briceljka, kaskade skokova i duboke »grape« u tijelu Jalovca. Točila i sipari pod Kotovim sedlom, zelene strmine Mangrta.

Čeka nas oko 2000 metara uspona. Dolazimo na raskršće u vrhu doline. Desno, stara staza za Brežić, zatrpana pod stijenom kamenjem. Ravno, staza za Kotovo sedlo od koje se u visini odvaja i druga »pre-povedana« za Vevnicu. Promatramo ih, ali ne dugo, jer od tog gledanja zaboli šija. Mi ćemo lijevo. Proći ćemo kroz sve zone vegetacije, od bje-logorice do gole stijene i vječnog snijega. Iznad šume izlazimo na strmine ispresjecane kamenim skokovima. Travnati prekrivač rasipa se na većoj visini u bujne žilave bokore. Staza se djelomično gubi u spletu iz-lokanih putanja ovaca ili divokoza. Privlači nas stjenovito sedlo između Mangrta i Rdeče skale; ipak odlučujemo se za stazu što opasuje Rdeču skalu, a to i jest prava staza. Uživamo u skladu boja — Rdeča skala, kojoj sasvim pristaje to ime, travnjaci i nebo. Prelazimo preko Malog vrha — 1900 i nešto metara visoki istureni rub prema Koritnici — obuhvaća-mo pogledom panoramu prema jugu i zaokrećemo oko Rdeče skale, da bismo izašli na mangrtsku cestu. Čudnovat prijelaz. Iza Malog vrha samotna staza iz Koritnice, a ovdje cesta, karaula, tada nedovršena planinarska kuća, grupice izletnika na graničnom rubu. Jedan autobus iz Če-dada parkiran je na kraju ceste. Na sedlu Jezik, pod neobično obliko-vanom stijenom Visoke špice, стоји наš graničar. U desno, sve do glatke stijene Rateškog Malog Mangrta proteže se strmo odsječen rub sjeverne stijene Mangrta u svom zapadnom dijelu. Sa kraja ceste diže se blaga travnata padina do ruba. Svega dva koraka dalje zijeva kilometarska dubina. Povalili smo se kraj graničnog kamena i gledamo dolinu Mangrtskih jezera. Šutimo, impresija je suviše jaka. Pa i čemu govoriti, ta sve što bismo rekli, suvišno je i banalno. Tamo u dubini blista ljepota koju treba što dublje upiti u sebe i sačuvati je kao blago.

Nedostaje nam još završni doživljaj — uspon do vrha. Granica, na karti gledana, raspolažva Mangrt, ali to gubi svaku važnost na usponu prema vrhu. Doživljaj što ćemo ga ponijeti sa Mangrtu sigurno neće biti prepolovljen. Žurimo prema vrhu, u stvari utrkujemo se sa oblacima koji se sumnjivo primiču. Na vrhu opet svečanost za oči. Koliko su nam pogledi pohlepni! Treba se odmoriti od beskrajnog zurenja u gradskе ulice, lica u prolazu, knjige i papire, novine i kino-ekrane. I upiti u sebe što više slika koje ćemo kadšto postaviti između sebe i sivila svakidašnje stvarnosti. Ne zato da pobjegnemo od stvarnosti, nego da je upotpuni-mo i obogatimo. Popodnevni sati odmiču, sjene postaju sve dulje. Sunce polako silazi prema Karnijskim Alpama, a nebo se počelo žariti. Napuš-tamo vrh i spuštamo se do ceste, dok prvi mrak već prekriva Mangrtska jezera. Oprاشtamo se pogledom od njih. Autobus iz Čedada je otišao. Cesta je mirna i tiha, negdje pod Mangrtom klopara kamenje. Graničar stoji šutljiv i nepomičan na svom mjestu. Ma da žurimo, skrećemo na Mali vrh. Gledamo dolinu Koritnice, Predel, dio Rabeliskog jezera. U pozadini Viš i Poliški Špik. Ima neke mračne i divlje monumentalnosti u stupovima i tornjevima Poliškog Špika, što podsjeća na sličan izgled Kočne u Savinjskim Alpama. Prelazimo pod Rdeču skalu, a zatim sila-zimo kroz šumu. Nastojim ne misliti o usponu što nas čeka na drugoj

strani doline. Izračunavam, prevalit ćemo ukupno blizu 7.500 metara visinskih razlika u usponima i silazima. Opet smo na raskršću u vrhu doline. Nebo plamti rumenim sjajem iza Viša i Montaža. Polazimo starim putem. Veremo se oprežno preko sipine i teških gromada, što su se srušile na stazu. Malo dalje staza se nastavlja, lijepo očuvana sa uklesanim stepenicama pored vodopada.

Beskrajni uspon prema Brežiću iscrpio nas je do kraja. Pokreće nas samo volja da izdržimo. U mraku zalazimo u zbrku kamenih blokova, opipavamo nevidljive oprimke, balansiramo preko bridova i rupa. Penjemo se nesvesnim pokretima, mogli bismo slobodno i zatvoriti oči. One se i same sklapaju. Svladava nas tupost umora i oština gladi. Sad nismo više tragači za ljepotom visina, dubinom neba, sjajem sunčanim. Zarili smo se kao krtice u tunel noći, umorni do bola.

MJESEČEV POVRATAK

Vratilo nam se nešto snage, môra umora rasula se na hiljadu niti i izgubila u kolaju krvi, stezanju mišića. Nalazimo stazu i doskora — na sedlu Brežić — uranjamo u blagi tok mjesecine. Na dnu smo nekog mirnog mlakog mora bez struje i valova. Tek zvijezde svjetlucaju kao meduze, pramenje magle u dolini nalik je na lelujanje haluga, u crnim sjenama hridina dišu neki pritajeni oblici. Prolazimo kroz uska vrata Škrbine za Gradom. Svet jet noći ostao je iza njih. S ove strane nebo blijedi. Zvijezde trnu pod dlanovima svitanja.

Triglav je izronio iz tame na istočnom horizontu. Otvaramo vrata kućice pod Špičkom, koja nam je ovih dana postala draža od doma. Ležajevi, dobre tople deke, mekota jastuka pod obrazom. Sklapam oči, misli se gube u talasu opuštanja. Sada mi ništa nije važno. Želim samo spavati, spavati što dulje, snom bez snova.

Susret u proljetnoj oluji

Proljeće je. Tipično aprilsko jutro: oblačno, tmurno i maglovito. Vjetar, taj vječno prisutni napasnik ogoljelih planinskih vrhova, jutros je na Treskavici osobito goropadan i srdit. Pomamno i mahnito zavija takovom silom, da visoke stare bukve sa tek začetim pupoljcima ječe u horu i povijaju se pod njegovim snažnim udarcima.

Na sve strane čuje se zavijanje, tutanj i jauk pomamne proljetne oluje u planini. Jutarnja magla i snježne prašine tjerane bijesnim vjetrom, pretvorile su to jutro u suton dana. Magla suklja kao dim iz tunela nakon prolaska vlaka. Vidljivost je postala posve ograničena, a time i naše dalje napredovanje onemogućeno.

I tako, gonjeni snagom oluje, koja primorava očne kapke na zatvaranje i hladnim zrakom ledi grlo, morali smo odustati od našeg nauma, proljetnog smučanja na zasnježenoj planini. Izmijenili smo pravac našeg kretanja i na smučkama se u pravom bijegu otisnuli niz planinu tražeći zaklona. Obronjavali smo se niz snježne i zaledene strmine, padali i propadali u snježne nanose. Trebalo je dosta vremena, truda i napora da stignemo do zaklona pod visokim Nikolinim stijenama. Ali tu, pod zaledenim stijenama nismo danas našli azil samo mi, nego i mnogi drugi stanovnici ove planine. Radi ograničene vidljivosti nismo mogli vidjeti te preplašene životinje, ali smo to mogli zaključiti po mnogobrojnim tragovima u snijegu, koji su vodili u istom pravcu.

Jedan duži kosi smuk doveo nas je pod veliku zasnježenu stijenu ispod koje se prosula snježna lavina. Zastali smo da pronađemo bezopasan prolaz i u tome času ugledali neobičan i rijedak prizor. Ispod stijene stajale su dvije divokoze sa troje mladih. Jedna od njih ispriječila je svoje tijelo da bi zaklonila mlade, dok je druga nepomično, ali uznenimireno gledala u nas. Bio je to susret »oči u oči« na udaljenosti od svega nekoliko metara. I mi smo bili zbumjeni, iznenađeni. Stali smo kao ukopani i mirno promatrati prizor. Divokoze su bile očito usplahirene, ali njihovi mladi radoznalo su provirivaliiza vitkih tijela svojih majki. Premda divokoze ne podnose ničiju prisutnost, naročito ne ljudsku, ovaj puta se nisu odlučile za bijeg. Snježni nanosi oko stijene bili su previsoki da bi se mladi jarići mogli popeti, a bili su još suviše neiskusni da bi imali pojma o elegantnim skokovima. Bila je to za njihove bespomoćne majke zbilja bezizlazna situacija.

Ipak, i ovoga puta kao i uvijek kada je u pitanju plemenita divljač, naša sućut bila je jača od znatiželje. Žalili smo što smo ma i nemamjereno uplašili te mile životinje i natjerali ih u panični strah. Nakon nekoliko minuta nijemog susreta u tom studenom zbjegu pod stijenama Treskavice, odlučili smo da prekinemo mučnu situaciju hitronogih divokoza izazvanu našim dolaskom i da spriječimo njihov možebitni panični bijeg. Naglo smo se otisnuli i u kosom smuku preko tek stišale lavine nestali u gustoj magli tog sumornog proljetnog dana.

Velika vatra na Kalniku

Svi smo bili oduševljeni. Nije to mala stvar. Trebalo je da budemo organizatori IV sleta mladih planinara Hrvatskog zagorja na Kalniku. Puni poleta, velikih ideja i uvjereni da slet mora uspjeti, započeli smo sa organizacionim pripremama.

Na jednom sastanku organizacionog odbora netko je predložio, da prvog dana sleta navečer priredimo vatromet. Predloženo, prihvaćeno. Stupili smo odmah u prepisku sa tvornicom eksploziva i ona nam je poslala predračun za rakete. Svima nam je bilo dosta vatrometa. Na predračunu je stajalo: 200.000 dinara.

Ipak, nismo odustali. Dva mladića kazala su naoko bezbrižno: »Pa, što onda! Naši drugovi i mi organizirat ćemo vatromet. Cijena: 200 dinara«. Najprije ih nitko nije ozbiljno shvatio. Tada je netko u šali dobačio: »Dobro! Vi ste odgovorni za vatromet. No, da vam ipak ne bi bilo premalo novaca, dat ćemo vam 2.000 dinara.«

Došao je dan sleta. Na livadi ispod starog grada Kalnika dijele se zadaci. Poduzeće »Pionir« poklonilo je stotinu limenki iz kojih je potrošeno lijepilo za gumu. Nekom starom pilom prerezane su na pola i tako je od stotine nastalo dvije stotine. U limenim kantama čekalo je 20 litara petroleja, jedinog rekvizita koji je nabavljen iz fonda od 2.000 dinara. Osim toga, uprava za ceste poklonila je dvadeset litara starog mašinskog ulja. Nabavljene su dvije vreće drvene pilovine i strugotina sa kalničke pilane, nekoliko kutija šibica i velika hrpa suhogra granja. Sve je to smješteno u najvišu kulu staroga grada. To su bili svi rekviziti koji su stajali na raspolažanju.

Dvije stotine baklja trebalo je raspoređiti po hridinama. Taj težak i dosta opasan posao bio je završen i svi smo nestrpljivo čekali noć.

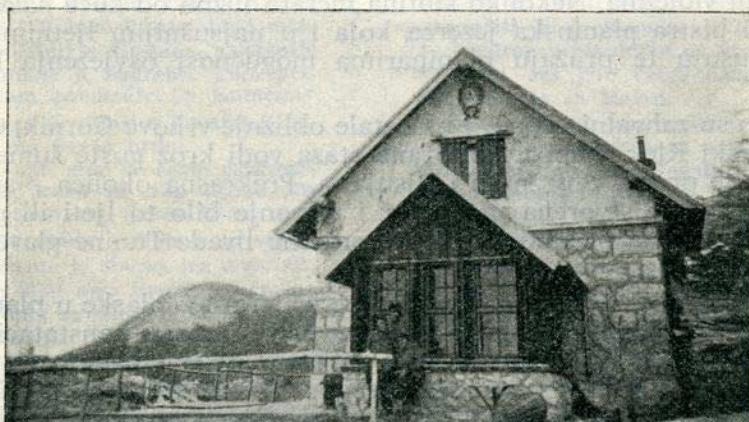
Otvorenje sleta započelo je velikim zborom, koji je otpjevao državnu himnu. Dvadesetak minuta kasnije planulo je dvije stotine baklja. Jednostavan posao: deset mladića, svaki može u dvadeset sekunda upaliti dvadeset baklja koje su udaljene jedna od druge po metar-dva.

Stara kalnička gradina bila je ovijena plamenom. A onda, poslije himne, stupili su u akciju mladići u sivo-maslinastim uniformama, tačno onako kako je bilo dogovorenog s drugom Slobodanom, oficirom JNA. Vatra iz pušaka i automata, deseci raketa i petardi parali su svojim eksplozijama zrak. Na časove je izgledalo kao da je dan. Tada je odjednom u gradskoj kuli buknula velika vatra. Staro motorno ulje gorjelo je odlično. Dizalo je vatrene jezike i do dvadeset metara u visinu, daleko nadilazeći i najviše zidove kule. Kalnik je bio obasjan velikom vatrom. Vatrom mladosti. Punih dvanaest minuta trajao je ovaj vatromet. Vatromet posve neuobičajen, ali originalan i odlično uklopljen u kalnički krajobraz.

Deset mladića, crnih kao dimnjačari veselo se spustilo sa stijena među ostale učesnike sleta. Sve je zanimalo, tko je palio baklje i vatrnu. Crnih ruku, vonjajući na petrol, ulje i dim, odgovarali su držeći se veoma ozbiljno: »Mi ne znamo tko je palio. Vidite da mi nismo.«

Sjećanja sa Obruča

U prijeratnim godinama planinari Sušaka i okolice, a isto tako i ostali, često puta bi dolazili da uživaju u ljepotama, možemo slobodno reći najljepšeg dijela primorskih planina, Obruča, Fratra, Paklena itd. Velik je broj onih kojima su ostali u nezaboravnom sjećanju izvanredni vidici sa usamljenog i markantnog vrha Obruča (1377 m) uz samu bivšu jugoslavensko-talijansku granicu. Slovenski Snježnik, Učka, čitav Kvar-

Predratna planinarska kuća pod Obrucom

nerski zaljev, u daljini gordi Velebit, te planine Gorskog kotara, Viševica, Bitoraj, Bjelolasica, Risnjak i Snježnik, sve je to kao na dlanu, te je čovjek satima mogao da se divi ljepotama kraških oblika ili osebujujoj flori toga kraja u potpunoj tišini, milovan svježim planinskim vjetrima ljeti, ili pak da opet na svoj način uživa u bijesnim naletima vjetra zimskih dana, gazeći duboki snijeg.

Na mjestu zvanom Hahlići ispod samog ruba mješane šume vitkih starih jela i povitih bukava uslijed težine snijega i planinskih vjetrova, a na raskrsnici staza koje vode prema Obruču, Suhom vrhu, Paklenu, te dalje ka Fratru i Gorniku, smjestila se bivša planinarska kuća gde su planinari nailazili na vrlo ugodan kutak i uvjek dobro raspoloženog opskrbnika. Neobično dobro izabrana lokacija planinarske kuće pružala je mogućnost brojnim planinarima da im služi kao ishodišna tačka za

dulje ili kraće ture. Baš u blizini te kuće nalazi se čuveno, ali na žalost širem planinarskom krugu relativno malo poznato Pakleno, gde je fenomen primorskog krasa došao do punog izražaja sa svojim bizarnim oblicima ispranog stijena, ponora i jama snježnica. Duboke vrtače, visoke bijele vapnenaste stijene, škrape i jaruge u kojima trunu stoljetna stabla, te prekrasni sagovi od zelene mahovine i isušene jеле i smreke na strmim stranama, još uvijek prkose jakoj buri, iako u njima već odavno nema života. Sve to daje posebnu ljepotu i čar ovom kraju. Čovjek—planinar kad se nalazi u Paklenu u punom smislu sagledava stvaralačku moć prirode i svu ljepotu toga kraja, ili pak potpuno go, bez ikakve vegetacije kameniti Suhi vrh. Neposredno iznad bivše kuće diže se impozantna gromada Fratra (1350 m) poznatog po bogatstvu planinske flore i staništa pojedinih rijetkih biljnih vrsta, posebno runolista. Markirani putevi, istina, dosta oskudni, ipak su pružali mogućnost planinarima da se bez naročite muke uspnu na te vrhove i uživaju u prekrasnim i nezaboravnim vidicima. Nekoliko stotina metara južno od kuće nalaze se tri mala ali bistra planinska jezerca koja i u najsušnjim ljetnim danima ne presušuju te pružaju planinarima mogućnost osvježenja hladnom vodom.

Vrlo su zahvalni usponi i na ostale obližnje vrhove Gornik, Crni Vrh i primorski Klek. Dobro markirana staza vodi kroz guste šume na Platak i dalje prema Snježniku i Risnjaku. Prekrasna okolica planinarske kuće kao da je stvorena za odmor i uživanje bilo to ljeti ili pak zimi parajući skijama prostrane i strme snježne livade Tunine glave, Fratra i ostalih vrhova.

Dozivajući u sjećanje mnogobrojne prijeratne dolaske u planinarsku kuću na Hahlićima i vrhovima oko nje, kao i žalosnu konstataciju da je i ta kao i mnoge planinarske kuće diljem naše domovine u ratnom vijetu uništena, budi u nama planinarima — dobrim poznavaocima toga kraja — želju da se ponovo na temeljima stare planinarske kuće izgradi novi objekt koji će omogućiti brojnim posjetiocima boravak u tom prekrasnom kraju.

Izgradnjom jednog manjeg funkcionalnog objekta — a mogućnost za to postoji jer se mogu koristiti ostaci građevinskog materijala srušene kuće i postojeća cisterna — dobili bi još jednu vrlo važnu ishodišnu tačku na budućem gorsko-kotarskom planinarskom putu koji bi trebao da poveže u jednu cjelinu čitav kraj od Obruča preko Platka, Snježnika, Risnjaka, Petehovca, budućeg planinarskog doma kod Mrkoplja, te preko Bijelih stijena na simbol planinarstva naše republike, ogulinski Klek.

Neka ovo bude poziv za akciju planinarima Hrvatske za izgradnju nove planinarske kuće ili skloništa na Hahlićima ispod Obruča, pa da i tom akcijom dostoјno proslavimo veliki jubilej, 90-godišnjicu planinarstva u Hrvatskoj i Jugoslaviji.

ROBERT PINTER

Izlet iz Gospića na Svetu brdo

Jedne večeri početkom kraljevstva u Zagrebu? Iovoza 1887. godine šetala su po Gospiću tri prosvjetna radnika: profesor Ivan Kos, profesor i pjesnik Janko Kamenar i Robert Pinter tada mladi učitelj u Gospiću, a kasnije profesor u Zagrebu. Tom prilikom predložili su Kamenar što ga je »Matica hrvatska« izlet na Svetu brdo:

— Mi smo se često razgovarali, kako bi bilo lijepo, da izletimo na Svetu brdo! Evo sada zgode: učinimo to sutra! Vrijeme je stalno,iza onomadnje kiše nije suviše vruće, pa je tako za izlete u Velebit najzgodnije.

— Pa hajdemo! sjekne Ivan edlučno i zamahne glavom. Sramota bi bila biti godinu dana u Gospiću, a ne uspeti se na Svetu brdo. Šta bi nam re-

Na to u životu razgovoru uglave putni plan: sutra poslije podne u dva sata krenut će klima na Mali Halan, ondje preneći a prekosutra u cik zore gorom i planinom na Svetu brdo. Još istu večer naručili su kola za Halan.

Tako opisuje okolnosti pod kojima je pala ideja za uspon na Svetu brdo sam učesnik tog izleta, Robert Pinter. On je taj izlet opisao kasnije u opširnom putepisu i objavio ga u »Spomen-evijeću«, zborniku što ga je »Matica hrvatska« izdala 1900. godine u čast biskupu Štrosmajeru povodom 50-godišnjice njegovog biskupovanja (str. 550—566). Iz tog opširnog putopisa donosimo nekoliko markantnijih odломaka.

Urednik

Tome sam se izletu veoma radovao; sav sam bio sretan što smo se tako lijepo dogovorili i jedva sam isčekivao čas, kad je trebalo krenuti. Tako sam bio uzbudjen, kao da će se nešto vanredna dogoditi. Od prvog časa, kad sam ga video, Velebit je moju dušu osvojio i napunio za vijeka moga nekom osobitom ljubavi i svetim počitanjem. Ja se divim Velebitu i ljubim ga kao kakova velika narodnog junaka. Za moga boravka u Gospiću ja sam često sam izlazio tamo iza jasikovačke šume na polje široko, sio na kamen-živac i gledao sate i sate u gordi Velebit pred sobom.

U svako je on doba godine: i zimi svojom bjelinom, i ljeti svojim surim plavilom pobuđivao u velike moje zanimanje. Ali me opet najviše zanimalo s proljeća: gornji su slojevi bili još bijeli, sredina tamna, da ne kažem crna, a donji dijelovi već su se zazelenjeli mladim lišćem. Ovo sam zelenilo dan na dan promatrao, kako se penje sve to više. Tako je privlačio i uzdizao moju dušu Velebit u visinu. Da, uzdizao i čistio i srce i misli. Za takova promatranja Velebita ja sam kao boravio u ne-

kim višim sferama vječne istine, ljestvica i dobrote. Ma što da je tištalo moju dušu, ja sam se iza toga pomiren i umiren vraćao u ljudsko društvo. Sada više nisam ljudima ništa zamjerao, ako mi se i jest mnogo što u malogradskim prilikama još tričavijim činilo. I kad mi je bilo svisanuti radi pakosti ljudske, ja sam samo pogledao Velebit i smirio bih se odmah do dna srca.

Nije čudo dakle da sam se tome svom prvom izletu na jedan od najvećih vrhova Velebita toliko radoval. Moja se radost uvećala time, što će taj izlet učiniti sa dva tako vrla i mila prijatelja.

Kad smo došli pod Svetu brdo, prestade šuma a mi se stadosmo uspinjati preko planinskih pašnjaka prema vrhuncu, koji smo sada istom jasno mogli vidjeti, jer nam je prije kao i vidik na more bio zaklonjen. Vidik smo na more pozdravili glasnim klicanjem i dulje se vremena naslađivali gledajući mnoge one barčice, jedrenjače i parnjače. Ravna uzdužna crta, što nas je dijelila od mora, nije doista bila velika, ali bi opet još dugo trebali, kad bi htjeli prisjetiti do njega, pa bilo to i prečacima.

Sunce je već bilo visoko na nebu odskočilo; bijaše blizu devet sati. Uspinjući se mi smo udisali u sebe onaj divni miris planinskih trava kojima su pristranci Svetog brda obilno obrasli; mi smo ih pun rukovet nabrali. Ovdje ondje bijaše više stabala na okupu, gdje bi u hladu ovce plandovale. Vidjeli smo na tisuće ovaca, gdje pasu uza strane Svetoga brda, a među njima dalmatinski pastiri sa diljkom o ramenu. Eh, mogao bi vuk ili medvjed, pa treba! Kad smo se na jednom ovčjem plandištu, više od vrućine nego li od umora odmarali, stvore se na jedared pred nama tri dalmatinska pastira. Bijahu to ljudi srednje veličine, ali lijepi, jedri, zdravi. Najstarijemu je moglo biti oko pedeset godina, srednjemu oko trideset, a najmlađemu oko dvadeset. Odjeveni bijahu u modre, široke dimlije i kratak, modar haljetak, za kožnim pojasmom kubura i nož, na nogama laki opanci, a na glavi crvena, mala, dalmatinska kapa. Bijahu to uredni, čisti ljudi; njihov izgled bijaše ozbiljan, no nimalo ne-prijatan.

— Pomozi bože, gospodo! pozdrave nas.

— Bog pomogao i vas, planinski pastiri! — odvratimo im.

— Bih li gospodo, da vam ispečem janje? — ponudi najstariji.

— Hvala, rekosmo, imamo dosta jela uza se.

— A što bi stajalo, da nam ispečeš janje? — upita ipak Janko.

— Ništa, ništa, gospodo, imamo ih mi dosta! — odvratiše i odmah potekoše, da će ih klati, a mi ih jedva zaustavismo.

Iz razgovora koji se na to raspreo, razbrasmo, da je srednji pastir, koji je bio nalik najstarijemu, njegov sin, a najmlađi sinovac.

— Ej, da nam je vode! — zaželi Ivan.

— Odmah će je biti gospodine! — reče najstariji pastir, pa će najmlađemu, koji još ne ima daše ni brkova: »Dede, brže poteci, pa donesi!« Taj zbilja poskoči odmah kao divokoza i za kojih desetak minuta doneše tikvicu vode iz dosta daleka vrela.

Na to podosmo dalje i za neko vrijeme uzesmo se penjati uza sam kameniti vrhunac Sv. brda. Dalmatinci su nas dabome pratili sve do gore. Kad smo na vrh stigli, još ne bijaše jedanaest sati. Prilično jak vjetar duvaše na vrhu, tako te obukosmo ogrtaje. Vrh je Sv. brda obla gla-

vica, čije se strane lagano spuštaju prema moru, dok se prema Lici ruše kao propast, u koju je strašno i pogledati. Kad smo oveći kamen niz onu strminu odvalili, čuli smo ga još dugo, gdje tutnji kršeći povaljano dravlje i rušeći kamenje, dok se ne sustavi u dolini. Ozdo onda zaviču iz svega grla drvari i pastiri: »Ej, po bogu braćo! Ne rušite kamenja!« Glas im se iz one daljine tako slabo čuo, da smo jedva razabrali što viču, dok njih ni ne vidjesmo.

Tada uzesmo sebi pariti oči onim diynim, nezaboravnim vidikom. S jedne strane — na zapad — puklo naše Jadransko more s većim i manjim otocima i bijelim gradovima po njima, a dolje na jug pitomo dalmatinsko primorje, — s druge pak strane na sjeveroistok slvna Lika i Krbava izgleda kao da je sva prekrta oriškim sagovima, kojih se raznobojne pruge od žitorodnih polja i livada prekidaju — kao u slikama na sagovima — kućama, šumicama i pojedinim brdima, od kojih se lije po ističe Zir. Okrenuvši se opet k moru, uzesmo promatrati b rodice i parnjače; dalekozorom mogasmo točno razabrati pojedine dijelove parnjača i pjenu morskih valova iza njih. U nekim dalmatinskim i otočkim mjestima razabirasmu paće na dalekozor pojedine ulice i kuće.

Dojam vidika sa ovako visoka planinskoga vrhunca ostaje neizbrisiv u duši. Tu tek pravo osjetiš, kako je maleno sve što je ljudsko, a kako je velika i krasna priroda. Mi smo ljudi kao crvi zemaljski maleni i neznatni, ili kao jednodnevne muhe, koje na svijetlom suncu polijeću u visine, a u tamnoj noći nestaju za uvijek. Da se žalostimo radi toga? To ne bi koristilo. Ljubimo se rađe svi ljudi među sobom, jer je ljubav ono što ljudi najviše približuje božanstvu. Prije svega ljubimo svoj dobri narod i svoju lijepu domovinu, i poradimo o njihovoj sreći. To je bila i tema našega razgovora za promatranja lijepoga vidika, pa onda zapjevasmo »Lijepa naša domovina!« Pero i dalmatinski pastiri udariše s nama u slogu i tako zaori naša himna sa vrhunca Svetog brda kao naš pozdrav domovini miloj i svetoj, kao izraz naše ljubavi i udivljenja radi ljepote naše zemlje, radi miline našeg mora i radi svijetle vedrine našeg neba.

Hanibalov prelaz preko Alpa

Po opisu rimskog historičara Livija

Jedan od najuzbudljivijih dogadaja koji opisuje rimski historičar Liviju u svojoj historiji Rima, predstavlja opis Hanibalovog prelaza preko Alpa 218. godine prije naše ere. Tadašnje savremeneke nije toliko zapanjio sam prelaz Hanibalove vojske preko Alpa koliko činjenica da su Kartažani u rcku od pet mjeseci prebacili vojsku sa oružjem i opremom, uključivši i stado slonova iz Španije preko Pireneja, rijeke Rone i preko Alpa na Apeninski poluotok, da su se privukli za leđa rimske vojske, odmorili se, preustrojili svoje redove i uspjeli iznenaditi nespremne Rimljane.

Hanibal je sa svojom vojskom, napustivši Druentiju, već izdaleka ugledao snježne vrhove u Alpama. Na prvim obroncima ugledao je gorštakе, koji su se razmjestili u skrivenim uvalama da iznenade i napadnu njegovu vojsku. Zaustavivši svoje vojnike on je poslao kao prethodnicu Gale da izvide teren. Kada su ga izvijestili da ne može mimoći gorštakе, on se sa svojom vojskom utaborio u najvećoj od dolina, koju su pronašli u tom području divljine, klisura i ponora. Tada je koristio iste Gale čiji govor se nije mnogo razlikovao od govora gorštaka, da se sa potonjima izmiješaju; prisustvujući ratnim vijećanjima oni su saznali, da gorštaci po noći napuštaju stražarska mjesta na uzvisinama i odlaze svojim kućama. U svanuće slijedećeg dana Hanibal je sa svojom vojskom krenuo uz obronke fingirajući kao da će napasti gorštakе, ali je cijeli dan prošao bez napadaja, jer mu je bio cilj da se gorštacima privuče u blizinu. Pred mrak naredio je da se upale logorske vatre, a čim je primjetio da gorštaci napuštaju svoja stražarska mjesta da bi noć proveli u svojim nastambama, on je na čelu svojih najhrabrijih vojnika, bez nepotrebne opreme, zauzeo sve dominirajuće položaje na putu prolaza svoje vojske.

U ranu zoru drugoga dana cijela armija Kartažana započela je usponom. Gorštaci, koji su na dani znak u zoru krenuli da zauzmu svoje uobičajene položaje, ugledali su na njima svoje neprijatelje. Nakon prvog zaprepaštenja oni su vikom, koja je u planini odjekivala, kao i bacanjem stijena, nastojali da u glavnoj koloni Kartažana stvore pometnju i da je unište. To im je donekle i uspjelo, jer su se konji već od same vike jako poplašili, a oni koji su bili pogodeni kamenjem, jurnuli su niz strminu rušeći i ljudi koji su se nalazili uz njih. Feničani su se u isto vrijeme morali boriti protiv gorštaka i obuzdavati uplašene konje, koji su predstavljali najveću opasnost. Usljed pretrpanosti ljudi i životinja u relativno uskom klancu, koji je bio strm i sa obje strane omeđen provalijama, mnogo je ljudi i životinja u nastaloj gužvi od zastrašenih konja bilo srušeno niz obronke. Hanibal je zaustavio kolonu da bi smirio životinje i da bi u nastaloj zbrci uspostavio red. Sa stražarskih mjesta na uzvisinama pojurio je na gorštakе, pobio ih i time očistio put svojoj vojski. Kada je sredila redove, vojska je krenula i prešla planinski pri-

jevoj skoro u potpunoj tišini, jer ih više nisu gorštaci napadali. Zauzvsi utvrđeni položaj u tom kantonu, Hanibal je sa zaplijenjenim zalihamama hrane i stoke osigurao prehranu svojih ljudi za nekoliko dana i za to vrijeme je na svom putu dalje uznapredovao.

Onda su naišli na relativno gusto naseljeni kanton. Na tom gor-skom području se ispočetka nisu odigrale otvorene borbe, ali su gorštaci na svoj način Hanibala skoro bili nadmudrili. Deputacija starijih goršata izjavila mu je da su poučeni neuspjehom drugih kantona te da su odlučili prihvati prijateljstvo Feničana, da su pripravni izvršavati njihove naloge, i ponude mu za jamstvo zalihe hrane, taoce i vodiče. Hanibal je primio taoce i hranu i odgovorio im prijateljski, ali im svejedno nije vjerovao. Prije nego što je slijedio vodiče postrojio je svoje čete u ratnoj formaciji. Ova mjera opreza pokazala se i te kako na mjestu, jer kada su stigli do jednog uskog prolaza nad kojim je stršio prevjes stijene, gorštaci su ih sa svih strana iz zasjeda napali i valjali stijene niz uski prolaz. Nastala je borba prsa o prsa; da se čete nisu nalazile u ratnoj formaciji, Hanibalova vojska je na ovom mjestu mogla pretrpiti odlučan poraz. Međutim, ipak mu se vojska jedno vrijeme nalazila u velikoj opasnosti, jer dok je on bio neodlučan, da li da pošalje zaštitu začelju koje se nalazilo u opasnosti, gorštaci su iznenada napali s boka, probili kolonu i učvrstili se na putu, tako da je Hanibal u toku slijedeće noći ostao odsječen od svoje konjice i četa sa opremom.

Slijedećeg dana, pošto su gorštaci sada napadali s manjom žestinom, njegova vojska se opet spojila i prešla planinski prijevoj. Izgubljeno je nešto ljudi, ali je osjetljiviji bio gubitak tegleće stoke sa opremom.

Odavde dalje gorštaci su se pojavljivali u manjem broju i napadali rjeđim iznenadnim napadima iz zasjeda. Napastovali su katkada glavninu Hanibalove vojske, a katkada začelje, već prema prikladnosti terena, a katkada i prethodnicu, ako se je u svom napredovanju previše otcijepila od glavne vojske. Ali onaj dio vojske, gdje su se nalazili slonovi, bio je siguran od napadaja gorštaka, jer potonji nisu poznavali takve životinje, pa su ih se bojali.

Desetog dana napredovanja u Alpama stigli su na sam vrh. Put su prešli po lošim stazama i to zato što ih vodiči nisu vodili najkraćim i najboljim putevima, ili što su sami zalazili u razne dolane nagadajući daljnji put. Na vrhu su se odmarali dva dana. Vojnicima, koji su bili izmoreni naporom uspinjanja i odbijanja stalnih napadaja gorštaka, bio je potreban odmor. Jedan dio tegleće stoke, koja je pri usponu pala među stijenje, stigla je u logor slijedeći utrte tragove vojnika.

Na vrhu je iznenada zavladala snježna bura, koja je vojsku vrlo zapašila. Kada su sutradan u zoru htjeli krenuti dalje, sve je bilo pokriveno dubokim snijegom; lica vojnika izražavala su obeshrabrenje i očaj. Tada je Hanibal zaustavio svoje čete na jednom proplanku, odakle se pružao vidik prema nizinama na jugu, te im je objasnio, da se sada spuštaju u dolinu i prema Rimu; da će ostatak puta biti ili ravan ili nizbrdica i da će poslije jedne ili dvije bitke imati u rukama glavni grad Italije.

Dugačka kolona vojske počela je da napreduje niz planinske kose, a i gorštaci su prestali da im smetaju, izuzev nekoliko prikrivenih na-

padaja iz zasjeda, koje im je omogućila konfiguracija tla. Međutim staza silaza bila je mnogo teža i napornija od staze uspona, jer su padine prema Italiji općenito strmije i kraće od onih na sjevernoj strani Alpa. U stvari je svaka staza bila strma, uska i nepouzdana, tako da nisu mogli spriječiti klizanje, pa su vojnici i stoka padali i rušili jedni druge.

Tada su stigli do jedne uske klisure, čije su se stijene tako strmo spuštale u dubinu, da je i vojnicima bez tereta bilo teško da se niz njih spuštaju, iako su se hvatali za korijenje i grmlje koje je tu i тамо stršilo. To je mjesto i prije bilo strmo, ali je nedavno lavina odnijela i ono malo zemlje u dubinu od nekoliko stotina metara. Ovdje se konjica zastavila kao da je stigla do kraja puta. Kada se Hanibal začudio zastoju, izvjestili su ga da je put neprolazan. Krenuo je na čelo kolone, pretpostavljajući da će svoju vosku povesti zaobilaznim putem oko neprolaznog mjesta. Ali pod svježim snijegom nalazio se je čvrsti led, po kojem su se vojnici i životinje veoma sklizali, jer nisu imali nikakvog uporišta.

Izmučeni, uvidjeli su da se na ovaj način neće moći spustiti u dolinu. Očistili su potrebnu površinu na grebenu od snijega i leda, a i to nije bilo lako, pa su se na njoj utaborili da se odmore. A onda su poduzeli izgradnju staze za silaz preko stijena; posjekli su nekoliko velikih stabala u blizini te su nasjekli veliku hrpu klada. Čim je vjetar zapuhao oni su na stijenama naložili vatre, a kada su se stijene jako ugrijale, poljevali su ih vinskim octom, uslijed čega su se stijene mrvile. Pukotine u stijenama ponovno su zagrijavalii povećavali svojim oruđem. Na taj način su u »cik-cak« liniji izgradili stazu silaza, po kojoj su se mogli spustiti ne samo ljudi, nego i natovarena stoka i slonovi. U klisuri su proveli puna četiri dana, pa im je stoka skoro izginula od gladi, jer su vrhovi planina bili skoro potpuno goli, a oskudna trava bila je pokrivena slojem snijega i leda. Kada su se konačno spustili sa planinskih grebena, naišli su na sunčane padine, potočice i šumarke, koji su bili prikladniji za boravak. Ovdje je stoka bila puštena na pašu, a izmoreni ljudi su se mogli konačno odmoriti. Od ove točke su se u roku od tri dana spustili u dolinu kroz područje u kojem priroda nije bila tako neprijateljski raspoložena, kao što su to bili gorštaci. Od stanovnika bili su dosta prijateljski primljeni i razmješteni po selima, gdje su se četrnaest dana odmarali od besprimjernih napora. Afrikancima je naročito smetala jaka hladnoća na koju nisu bili navikli. Nakon prijelaza preko Alpa njihova vojska spala je sa 38.000 pješaka i 8.000 konjanika na 20.000 pješaka i 6.000 konjanika.

Tako je završio Hanibalov historijski prijelaz preko Alpa po opisu rimskog historičara Livija, kojega je taj događaj toliko impresionirao da se uputio u Alpe i sam prošao čitav Hanibalov put.

DR NADA POTURICA, Split

Naučno - planinarska ekspedicija na Mount Everest 1960 - 1961. godine

Georga Leigh-Mallory-a, čuvenog planinara koji je izgubio život 1924. u pokušaju osvajanja najvišeg vrha svijeta, jednom su upitali, zašto želi da se popne na Mt. Everest. On je razmišljao jedan trenutak i odgovorio:

»Zato, što je on tamo«.

Nema sumnje, da ova ista neodoljiva privlačnost mami mnoge ljude da se penju na planine. Ali, liječnici planinari, kao učesnici u planinarskim ekspedicijama na najviše svjetske vrhove imali su još dva zadatka:

1. liječenje i sprečavanje oboljenja članova ekspedicije,

2. proučavanje i rješavanje medicinskih problema u vezi opstanka i života, te fizičke aktivnosti čovjeka na velikim visinama.

Ovo su uglavnom problemi prilagođavanja na hladnoću i smanjen sadržaj kisika u zraku. Težak teren i skoro vertiklano penjanje neustrašivim i vještim planinarima su lakši, nego krajnja hladnoća i nedostatak kisika. Od prvog izviđanja Mt. Everesta 1921. godine 11 ekspedicija pokušalo je da ga osvoji, i 16 osoba izgubilo je život u pokušaju da se dođe do vrha. Grupu koja je osvojila Everest 29. maja 1953. pratili su liječnici, a i sve druge ekspedicije raznih nacija, koje su posljednjih godina osvajale vrhove Himalaja, Anda itd. imale su u svom sastavu liječnika, koji je uz to bio i odličan alpinista.

Nezgode i teže bolesti nastaju tek na visinama od 5.000—8.000 met. Penjući se na Himalaju, ekspedicija prolazi kroz tropsku i subtropsku klimu; od tople vlage baruština i džungla do krajnje hladnoće na planini. Vrijeme na planini je toliko promjenljivo, da u roku od 12 sati čovjek može doživjeti i topotni udar i smrzavanje. Utisci liječnika planinara najpoučniji su u pogledu fizioloških opasnosti veranja na velike visine. U toku jedne ovakve ekspedicije čovjek je izvrgnut maksimalnim fizičkim i psihičkim naporima. Jedan liječnik penjač kaže da je na 8.000 met. primijetio »čudno osjećanje da dospijeva do granice nekog polja, sa zidom svuda naokolo, visokim, nesavladivim zidom čovječje ograničenosti«.

Sir John Hunt vođa ekspedicije na Mt. Everest 1953. godine tvrdi, da se na 6.300 m taktika prilagođavanja ruši, mišići brzo gube snagu, a otpornost penjača prema hladnoći i njegova istrajnost slabe. Nedavno je Charles Huston, čuveni liječnik penjač, dao klinički opis uticaja planine na penjače: »Osjećaj srazmjera se poremeti a relativne se vrijednosti

izvrnu, osjećaji i raspoloženje su nepostojani a potištenost česta. Nagli napor prouzrokuje zadihanost, a gubitak tekućine predstavlja ozbiljan problem. Mokrenje je oskudno ali često, nos je ispunjen zgrušanom krvi i sluzi. Zaista je neobično, da želja da se čovjek probije do vrha i dalje postoji.«

Himalajska naučna i planinarska ekspedicija 1960—1961, koju je vodio Sir Edmund Hillary, krenula je iz Katmandu-a 14. septembra 1960. i vratila se u junu 1961, pošto je provela 8 mjeseci na visinama iznad 4.570 metara. To je bila prva himalajska ekspedicija u zimi, i prva koja je provela više od 6 sedmica iznad 5.790 metara. Da se to izvede, bilo je potrebno poduzeti mjere u opremanju ekipi protiv vremenskih nepogoda i himalajske zime. U dijelovima bila je prenesena i postavljena metalna »kućica« na vrh ledenjaka Ming Bo (5.790 m), u kojoj se stanovalo neprekidno pet i po mjeseci. Drugi camp bio je na 5.480 m, a treći, baza, koja se sastojala od šatora na 4.600 m.

U maju 1961. pokušali su osvojiti bez opreme kisikom vrh Makalu (8.470 m). U programu ekspedicije bila je 1. fiziologija, 2. zoologija, 3. meteorologija i 4. proučavanje ledenjaka. Sastav grupe: Pugh, vođa naučne grupe, fiziolog iz Londona, zatim kirurg Ward, fiziolog West i liječnik Milledge, svi iz Londona. Gill, student medicine i Romanes, graditelj i električar, oba iz Novog Zelanda, Motwani i Lahiri, Indijci fiziologzi, te dva Amerikanca: Bishop, meteorolog i proučavatelj ledenjaka, i Newison iz vojno-medicinske akademije USA.

Laboratorij se nalazio u »Srebrenoj kolibi« na Ming Bou (5.790 m). Proučavali su i dali podatke o slijedećem: o radu mišića, o mijeni tvari tj. primanju hrane i plinova zrakom, izgaranju hrane u organizmu, te izlučivanju tijelu škodljivih tvari putem mokraće, stolice i znoja. Obuhvaćene su nadalje promjene disanja, promjene u krvi, u radu srca, ishrana, bubrežna funkcija i rad žlijezda sa unutarnjim lučenjem.

Poznato je da na visinama barometarski pritisak zraka pada. Na morskoj površini je 750 mm, kod Srebrne kolibe bio je 380 mm, a na vrhu Mt. Everesta je 250 mm. Uslijed pada barometarskog tlaka, razređenja zraka i pomanjkanja kisika, opstanak ljudi iznad 7.200 m bez aparat za kisik veoma je otežan. Napor disanja se može smanjiti upotrebom opreme za kisik. Pokusom u kabini, čiji uvjeti odgovaraju potpuno visini od 7.500 m izdržala su dva čovjeka 5 sati, a u uvjetima koji vladaju na 8.700 m 20 minuta bez opreme za kisik. To su visine na kojima bi nepriviknut i neizvježban čovjek izgubio svijest vrlo brzo, za 3 minuta. Ova je ekspedicija upotrebljavala kisik samo u svrhu medicinske pomoći tj. liječenja i u eksperimentalne svrhe. Posjedovali su četiri opreme za kisik i 75.000 litara kisika.

Mišični rad mjerjen je pomoću aparata nazvanog ergometar-bicikl, pa se ustanovilo da porastom visine pada snaga mišića i efekt mišičnog rada. Svi znamo da se kod penjanja ubzava rad srca, pa je kao maksimum ubrzanja kod bijelaca zabilježeno 144—160 udara u 1 minuti, a potrošnja kisika bila je tri litre u minuti. Maksimalna količina krvi koju je srce izbacilo u jednoj minuti na 5.790 m bila je 16 do 17 litara, dok u razini mora ta brojka iznosi 22 do 25 litara u minuti. Interesantno je spomenuti, da se kod stanovnika himalajskih obronaka, nosača Sherpa-

Himalajski penjač opremljen maskom i boćom za kisik

sa, tijelo mnogo bo'je prilagođavalo visini. Oni su mirno snosili do 186 udara srca u minuti, a kroz to vrijeme potrošili su 2,7 litara kisika. Dok su se bijelci jedva penjali neopterećeni prema Ming-Bou (5.790 m), Sherpas nosač išao je istom brzinom opterećen sa 63,50 kg.

Može se reći da su promjene na elektrokardiogramu (EKG) koji daje uvid u stanje srčanog mišića, na Ming-Bou slične onima u razini more ili u nizini kod teških srčanih i plućnih bolesnika. Oni ne mogu da koriste kisik u dovoljnoj mjeri uslijed ovog oboljenja. Kod članova

ove ekspedicije šest sedmica po povratku u nizinu EKG se normalizirao.

Mijena tvari je uglavnom normalna, rad bubrega također, osim što je mokrenje pojačano. Rad žljezda sa unutarnjim lučenjem, spolnih, nadbubrežnih i hipofize je smanjen.

Potrošnja vode na visini je povećana radi suhog zraka i povećane plućne ventilacije. U proljetno doba u snježnim uvalama i na ledenjacima gdje nema vjetra, toplina zraka na suncu dosije i do + 50° pa se penjaći na tim mjestima jako znoje. Inače, proljetna temperatura u tim planinama je ispod nule.

Dnevni primitak kalorija bio je 3.000 do 3.200 po čovjeku. Hrana se sastojala od riže, kruha, masla, šećera, zaledenog suhog voća i povrća, komposta, sa dodatkom svježeg mesa i jaja. U proljeće kada se mogao lagani avion spustiti na Ming-Bo, dovezeno je svježe voće i povrće koje su svi nezasitljivo jeli. Preko zime se kod svih javio gubitak apetita, naročito za masnu hranu, a prijala su jako začinjena jela i pikantni začini. Neki su imaliobilne zaudarajuće stolice, naročito pri povećanom uzmanku masti, pa se smatra da je bila poremećena probava masti. Na koncu ekspedicije izgubili su 6 do 9 kg. Uzimali su male količine vina i likera koji im nije škodio, ali je ustanovljeno da' je djelovanje čaše vina mnogo jače na visini nego u nizini.

Posjetioci na Ming-Bou, koji su stigli avionom ili helikopterom i ostali jedan ili dva sata nisu imali smetnja u vidu visinske bolesti, osim što bi dosta poplavili u licu. Sedam na osam ljudi koji su prenoćili ili duže tamo boravili, oboljeli su od visinske bolesti. Javilo se loše osjećanje, glavobolja, umor, razdražljivost i ubrzano naporno disanje, što je u različitom opsegu trajalo 1 do 3 dana. Članovi ekspedicije koji su 15 dana bili odsutni (jedan penjač radi bolesti prenesen je bio u Katmandu, gdje je ostao 10 dana) nisu izgubili stečenu mogućnost prilagođavanja i po povratku nisu pokazivali znakove visinske bolesti. Za odsutnosti od tri mjeseca sposobnost prilagođavanja se gubila. Za vrijeme boravka na Ming-Bou u Srebrenoj kolibi, skoro svi članovi bili su dobro i kroz svih devet sedmica bili puni energije. Sluh i vid ostali su netaknuti, a psihološki testovi slaganja slika i karata tek u zadnjim sedmica-ma aprila pokazivali su izvjesne griješke. Spretnost i snalažljivost u radu nisu se gubile, ali rad ih je jako zamarao. Dnevno su se bavili naučnim radom šest sati, jedan do dva sata su skijali, a deset do dvanaest sati spaivali ili se odmarali. Neki su proveli bez prekida i po 9 sedmica na Ming-Bou, dok su ostali morali silaziti u camp na 4.600 m svaki mjesec ili svaku sedmicu. Kada se zimska ekipa vraćala iz Srebrene kolibe bila je tjelesno i duševno umorna i mnogo manje spretna i otporna, nego svježi penjači, koji su stigli iz Katmandu-a i boravili svega nekoliko dana na Ming Bou.

Za vrijeme boravka u visinskom logoru bilo je i nekih oboljenja. Obične želučano-crijevne upale i upale gornjih dišnih puteva (nos, grlo) javljale su se tu i тамо, naročito kod novih pridošlica. Ljudi nose terete u velikim visinama, gdje je zrak suh i hladan, a nema dovoljno kisika. Disanje je ubrzano i forsirano, zato svi alpinisti dišu na usta. Hladan i suh zrak nadražuje sluznicu usta i nosa, koja reagira upalom. Lijecenje te upale je teško, jer ona nije reakcija na infekciju, nego na trajni

fizikalni podražaj. Antibiotici su bez efekta, a i razni anestetici malo koriste. Najbolje rezultate daju inhalacije, ali one su u tim visinama teško izvodive. Upala nije lokalizirana samo u ždrijelu, već se spušta u dušnik i bronhije i izaziva neugodan kašalj, koji muči alpiniste i jako smeta pri radu.

Očuvanje tjelesne topline usprkos odličnoj opremi je dosta teško, jer se produbljenim i napornim disanjem gubi velika količina toplice tijela. Disanjem se gubi također mnogo tekućine. Na visini od 6.000 m potrošnja tekućine iznosi dnevno oko 3 litre, a polovina tekućine gubi se kroz pluća zbog povećane ventilacije. Usprkos velikom gubitku tekućine, nije potrebno dodavanje soli hrani. Kao što je poznato, ljudi koji rade u nizini i mnogo se znoje, moraju dodatno uzimati sol. Obzirom da se kod planinara u velikim visinama izlučuje polovina tekućine kroz pluća, a ta tekućina ne sadrži sol, alpinistima nije potrebno dodavati sol u hranu.

Vrlo česta i opasna komplikacija na visinama je upala pluća, koja je bez kisika na visinama od 5.000 m smrtonosna. Bila su i dva slučaja akutnog edema pluća, tragični znakovi potpunog popuštanja srca, ali su kao i upale pluća završili ozdravljenjem.

Hillary, koji je skoro čitavo vrijeme od konca novembra do polovine aprila, bio u campovima nižim od Ming-Boa, obolio je penjući se od Ming-Boa na Makalu. Izgleda da je imao lagani apoplektični udar (moždanu kap, kap, šlag) sa paralizom mišića lica i oduzetošću govora, pa je sišao. Ward je preuzeo vodstvo prebolivši tešku upalu pluća. Najteže je stradao Mulgrew. On je obolio od infarkta pluća, koji se kasnije razvio u absces pluća i tešku gnojnju upalu plućne maramice. On, u pratnji Newisona, sišao je skoro plazeći sa Makalu-a (8.350 m) na niži camp 7.800 m. Njegova evakuacija je trajala 5 dana i na koncu je helikopterom prebačen u Katmandu. Radi teških ozeblina na prstima ruku i nogu sa gnojenjem, njemu su amputirani prsti desne ruke, a po povratku u New-Zeeland i obe noge ispod koljena.

Na koncu ćemo spomenuti da je ekspedicija bila opskrbljena velikim količinama antibiotika i ostalih lijekova i kisikom.

Osvrćući se na opisani pothvat, treba priznati, da su njegovi učesnici postigli velike uspjehe. Uz planinarske pobjede u osvajanju najviših vrhova svijeta pružili su dragocjene podatke nauci i medicini i time učinili jedan korak naprijed u čovjekovom osvajanju prirode.

Hidro-speleološki problemi na području Krbavskog polja

Krbavsko polje se u mnogočemu razlikuje od ostalog dijela Like, a u speleološkom pogledu potpuno odudara. Šire područje toga polja oivice na Zapadu Podlapačkim platoom i Ratkovića Osojom, pa dalje Ljubovskim platoom, Lisinom i masivom Crnog Vrha, na Sjeveru Kozjanskim i Čanačkom usjeklinom, Vranovačom i Pišaćušom, te Krbavičkim platoom i dijelom masiva Mrsinja, a na Istoku Vrpilskim sedlom, Debelim Brdom i Grabušićem, čini elipsoidnu površinu, kojoj je dulji promjer oko 30 km, a kraci oko 20 km. Taj je prostor u speleološkom pogledu do sada potpuno neistražen, ma da krije u sebi niz složenih speleoloških problema vezanih uz preko dvadesetak špilja.

Na području Krbavskog Polja nalaze se 3 jasno izdvojene grupe špilja i to: jednu grupu čine tzv. suhe špilje, iz kojih nikada ne izlazi voda. Takovih špilja na ovom području nema mnogo, a nalazimo ih u području Vranovače i Lisine, na Ljubovskom platou, te na području Pećani — Jošani — Grabušić.

U drugu grupu spadaju povremeno mokre špilje, iz kojih izlazi voda u proljeće nakon većih povodanja, a ponekad i u kasnu jesen, nakon jačih oborina. Tih špilja ima najviše, a najljepši i najsnazniji njihov predstavnik je upravo Zelena Pećina kod Bunića, smještena na zapadnoj padini masiva Pišaćuše, na izlasku Kozjanske Drage u Gornji dio Krbavskog Polja. Sve ostale pećine te grupe su znatno manje s obzirom na njihovu vanjsku konfiguraciju a nutrina im je potpuno neispitana i nepoznata, jer su ulazi najvećim dijelom u zadnja dva do tri decenija što zarušeni, a što od domaćeg živilja zatrpani. Te pećine su i po svom značenju daleko manje važne od Zelene Pećine, jer izbacuju daleko manje količine vode u poređenju sa riganjem vode iz Zelene Pećine. Takove su Dabina pećina na Klapčevici ispred Šalamunića, Mlinac u Šalamuniću, niz pećina u Pišaću, Pećina sa jezerom u Pećanima itd. Konačno u treću grupu spadaju pećine, iz kojih stalno izvire voda. Takova je na području Krbavskog Jezera samo jedna i to Šverova Pećina kod zaselka Hrnjac i na južnoj padini masiva Pišaćuše.

Stvaranje povremenih jezera i jezeraca u našem Kršu u proljeće nakon otapanja snijega i obilnih oborina dosta je čest fenomen, no tipično je, da ta povremena jezera nisu velika, nisu duboka, a traju svakog proljeća tek nekoliko nedjelja. Kako sva ta jezera nisu velika i ne sadrže velike količine vode, njihova terenska razvođa su relativno malena. Svakog takovo jezero na najnižem mjestu ima svoj ponor, koji guta vodu i kroz njega se jezero konačno potpuno isprazni. Površine svih kraških jezera su u pravilu najbolje i najkvalitetnije košanice.

Na Krbavskom Polju stvara se gotovo svakog proljeća jezero u centralnom dijelu Polja od Čaira na gornjem dijelu Polja, pa sve do Ponora u dnu Polja pored ceste Pećani—Udbina. Jezero obično dosegne duljinu od oko 8 km, a širinu od 1—3 km, no kod velikih povodanja dužina mu može doseći do 12 km, a širina do 4 km na pojedinim mjestima. Dubina

Jezera nije velika i samo na pojedinim udubljenim ulekninama presiže 2 metra, pa može doseći i 4 metra. U zadnja 3—4 decenija nekoliko godina Jezero se uopće nije stvaralo, s razloga, što je izostalo, jače izbacivanje vode iz Zelene Pećine, a samo od količine vode, koju izbacuje Zelena Pećina ovisi stvaranje Jezera. Osim toga u tom zadnjem razdoblju se općenito zapaža formiranje znatno manje površine Jezera, nego što je to bivalo ranije.

Jezero se puni u rano proljeće, tj. koncem aprila i početkom maja. Najprije započne Zelena Pećina izbacivati impozantne količine vode, stvarajući na taj način snažnu i jaku rječicu, koja se 1 km niže spaja sa koritom riječice Jaruge. Tako sjednjena Jaruga spušta se koritom širokim 3—10 metara niz Krbavsko Polje do Caira, udaljenih oko 3 km gdje počinje gornji rub Jezera. U isto vrijeme izbacuju vodu i ostale mokre špilje samo sa tom razlikom, da su potočići, koji od tih špilja nastaju znatno manji, a količina vode, koju sve te špilje zajedno daju u Jezero, usporedene s količinom, koju daje Zelena Pećina sa Ševerovom Pećinom su doista neznatne. Jezero se formira u toku od 2—3 nedjelje i traje do konca juna, odnosno početka jula, što znači, da jezero svake godine postoji oko 2 mjeseca. Na dnu Krbavskog Polja, a prema tome i Jezera nalaze se Ponori, koji gutaju vodu Jezera, pa će razina Jezera biti relativno konstantna samo tako dugo, dok Zelena Pećina izbacuje dovoljno velike količine vode. Čim to izbacivanje popusti razina Jezera počinje se spuštati, a veličina naglo smanjivati i u roku od 2—3 nedjelje od gotovo nepreglednog Jezera ostati će samo nekoliko manjih Jezeraca oko samih Ponora i u Balatinu, da i ta jezerca doskora presuše.

Količina vode, koju zaprema Jezero i za srednjih vodostaja nije još nikada izmjerena, no očito je, da se radi o velikim količinama, pa bi bilo zanimivo pokušati utvrditi zapremninu toga Jezera. Potok Jaruga koji kao stalno i dosta snažno vrelo izvire u Ševerovoj Pećini protiče kroz gornji dio Krbavskog Polja i ranijih decenija bio je toliko snažan, da je na 6. km svoga toka pokretao i jedan mlin sa dva vitla (Sekizov Mlin u Čairima). Taj mlin je za vrijeme rata spaljen, a bent za akumulaciju vode porušen.

Sasvim naročito treba podvući, da u glavnom redovno nepresušnom potoku Jaruzi i u većini povremenih potoka iz Pišaca, Klapčevice i Dubokog nailazimo od riba samo pijore, tipične za krške potoke, a isto tako i u samom Jezeru se u impozantnoj količini potpuno bistre blijedo zelenkaste vode nalaze također samo maleni i sitni pijori, koji i ne mogu narasti više od desetak centimetara.

Voda velikog Krbavskog Jezera nestaje kod Ponora u dnu Krbavskog Polja u nizu ne velikih i ne širokih zarušenih i zabrtvljenih ponora, ždrijela poput kratera. Ti ponori su se u prošlosti u nekoliko navrata drvljem, balvanima i muljem zabrtvili, pa je tada voda, jer je bilo poniranje otežano i usporen, u Jezeru mnogo dulje ostajala. Koncem prošloga stoljeća, voda se u Jezeru zadržala kroz dvije godine, pa je tek treće godine nakon miniranja ponora potpuno se povukla.

Jezero na Krbavskom Polju krije u sebi jednu krupnu, do sada neriješenu zagonetku. Stariji živalj onoga kraja sasvim tačno znaće, da uviјek tada, kada Jezero nabuja, kada dosegne svoj najviši vodostaj i prema tome opseg, a to znači, kada Zelena Pećina izbací izvanredno ve-

like količine vode, svaki puta tada Zelena Pećina »izbaci i pravu ribu«, jer domaći živalj pijore ne smatra »ribom«. U stručnoj literaturi nisam našao nikakovih podataka, o kojoj bi se ribi moglo raditi, ma da je najvjerojatnije, da bi to mogla biti jedino pastrva. Postavlja se sada pitanje: od kuda bi ta riba mogla potjecati? Da li iz zajedničke podzemne akumulacije, koja 12 km sjevernije snabdjeva kod Koreničkog vrela vodom obilnu Koreničku Maticu, a ova ima obilje pastrva? Ili bi to mogao biti srednji dio sliva rijeke Like? Ili je to ipak područje Plitvičkih Jezera, kako to u ostalom vjeruje domaći živalj? Sve su to pitanja na koja do sada nema nikakova odgovora.

Speleološki problemi Krbavskog Polja u mnogočemu su veoma zanimivi. Najvažniji i najzamršeniji problem, Zelena Pećina, kako se to i iz članka Hrvoja Malinara vidi, ostat će i dalje neriješen, no za planinare on će predstavljati sasvim naročitu, jedinstvenu i atraktivnu planinarsku točku. Ta atraktivnost vezana je doduše samo za određeno vremensko razdoblje od dva mjeseca, tj. za konac maja, juni i početak jula. Promatrati sa obronaka koji oivičuju Krbavsko Polje površinu jedva preglednog Jezera, promatrati silnu snagu izbacivanja zapjenušene vode iz ždrijela Zelene Pećine, promatrati desetine drugih, manjih i malih pećina i pećinica, koje izbacuju u manjim količinama vodu i stvaraju ljepe potoke i potočiće, što jure prema Jezeru i konačno promatrati poniranje vode u Ponorima, prizor je koga planinar neće inače nigrdje u našoj zemlji moći doživjeti. Od preko dvadesetak pećina i pećinica, koliko ih ima u području Krbavskog Polja za planinara je zanimiva jedino Zelena Pećina čiji i smještaj i položaj, a napose izgled oduševit će svakoga planinara, dapače i u vrijeme, kada je Pećina mirna i bez izbacivanja vode. U gornjem dijelu, iznad samog ulaza u Zelenu Pećinu, na jedva dostupnom mjestu nalazi se jedan detalj, koga je domaći živalj protumačio kao ostatak zazidavanja otvora Pećine, da bi se na taj način sprječilo izbacivanje Pećine i plavljenje Krbavskoga Polja, kako to registrira u svom članku i Hrvoje Malinar. To je tumačenje međutim potpuno krivo. Ono, što se danas vidi, jest jedan mali dio suhozida izgrađen ispred male udubine u stijeni tik iznad otvora same Pećine sa njene desne strane na relativnoj visini od oko 30 metara. Suhozid je građen od relativno malenih komada kamena i to tehnikom gruboga slaganja. Sam suhozid nema nikakove ni indirektne veze sa otvorom Zelene Pećine. Ja mislim, da se radi o neolitskom suhozidu, za koga bi trebalo zainteresirati naše arheologe, jer je to, koliko je meni poznato, jedini takav relikt na širokem području Like.

Našim speleolozima treba prepustiti, da razmisle, na koji bi se način moglo svladati sifon na kraju Zelene Pećine, o kojemu piše Hrvoje Malinar u svome članku, jer je sasvim sigurno, da se u dubini Pišačuše, a možda i dalje, krije veliko akumulaciono jezero, kome je direktni i trajni drenažni otvor Ševerova Pećina sa svojim izvorima, a u isto vrijeme, da možda i pokušaju prodrijeti u samu Ševerovu Pećinu.

Planinare pak ovim člankom upozoravam na jedinstvenu ljepotu Krbavskog Polja u proljeće i tko god u to vrijeme posjeti Krbavsko Polje, doživi izbacivanje vode iz Zelene Pećine, prošće travnatim obala-ma nepreglednog Jezera, sasvim sigurno će svakoga proljeća nastojati ponovno se naći u tom kraju.

Pioniri, natjecajte se za „Planinarsku značku sposobnosti,,!

U ovoj godini kada slavimo 90-godišnjicu našeg planinarstva pozvao je Planinarski savez Hrvatske sve pionire i pionirke na novu, privlačivu, pristupačnu akciju. Raspisani su uvjeti za »Planinarsku značku sposobnosti pionira«. Slijedeći Dan Republike proslavit ćemo i podjelom nagrada društvima s najviše pionira-planinara.

Svi pioniri od osme do 14 godine mladosti, mogu (a ja ću izreći svoje želje — **moralni bi**) sudjelovati u ovom svestranom i korisnom ispitivanju sposobnosti!

Dakle, **svi** pioniri i pionirke, a posebno oni već učlanjeni u planinarskim društvima, pa učenici i učenice u školskim društvima za tjelesnu kulturu, u izviđačkim četama i odredima, u društvima gorana, u raznim sportskim organizacijama!

Dokazivanje planinarskih sposobnosti pionira, to je sticanje ljubavi prema planini i ljepotama prirode, od malena se učimo živjeti i uživati u prirodi, a usavršavamo se i kalimo u onim vrlinama, koje razvija planinarstvo. Dobar planinar — to znači čovjek ili žena razvijene volje, prisobnosti, odgovornosti. On je oprezan, poduzetan, uvijek pripravan da pomogne; tačno zna svoje sposobnosti i zato bira odgovarajuće zadatke.

Pravilnik Planinarskog saveza Hrvatske predviđa 3 stupnja. Za svaki će pionir ili pionirka (ponavljam: od 8 do 14 godna) dobiti značku, koju može onda prišiti na lijevi rukav planinarske vjetrovke.

U rukama imam zelenu knjižicu. Na zelenim koricama je znak Planinarskog saveza Hrvatske a ispod toga naslov: Planinarska značka sposobnosti pionira.

Da vidimo kakvi su zadaci za pojedine stupnjeve težine.

Počinje se sa značkom trećeg stupnja: izvršiti uspone na četiri različita vrha između 500 i 1000 metara nad morem; posjetiti četiri planinarska doma.

No, to nije teško!

Školski izlet, nedjeljna porodična šetnja, ili izlet izviđača, gorana, učenika plivačke, ili teniske, ili bilo koje druge pionirske sportske škole.

Svi moraju početi sa tim lakšim, trećim stupnjem.

Srednji, drugi stupanj, ima 9 zadataka: izvršiti četiri uspona na različite vrhove nadmorske visine između 800 i 1.300 metara, posjetiti četiri različita planinarska doma, i — novo — sudjelovati uspješno na jednom pionirskom orientacionom natjecanju.

Sve se to potvrđuje na odgovarajućim stranicama zelene knjižice. Nižu se pečati sa vrhova i domova, potvrđuje sudjelovanje i stizanje na cilj orijentacionog planinarenja pionira.

Značku za lakši i srednji stupanj planinarske sposobnosti daju odbornici planinarskih društava, ali za onaj viši prvi stupanj, značku održava Planinarski savez Hrvatske. Za značku prvog stupnja treba pionir i pionirka da se popne na šest različitih vrhova od 1000 do 2000 metara nadmorske visine, da posjeti još dva nova planinarska doma, da sudjeluje na još jednom orientacionom planinarenju, i onda — novo — da sudjeluje na jednoj planinarskoj manifestaciji (sletu, zboru, proslavi dana planinara), te da završi — planinarsku pionirsku školu.

Dakle — za viši, prvi stupanj — 11 uvjeta, od kojih je najvažniji — planinarska škola za pionire.

Što se uči u toj školi? Mnogo zanimljivih stvari. Predavanja i projekcije o razvoju planinarstva, o posebnim djelatnostima (kao što su alpinizam, gorska služba spasavanja, vođenje izleta, istraživanje spilja); o planinama, domovima, putovima, markacijama. Oprema, ishrana, higijena planinara. Opsnosi u planinama, vremenske prilike (i neprilike!), zimsko planinarenje, ukazivanje prve pomoći. Organizacija izleta, logora, putovanja. Jednodnevni rad u prirodi s podizanjem šatora, signalizacija, orijentacija, čitanje geografskih karata. Program tog planinarskog školovanja pionira obuhvaća 15 tema i sve je već u rukama svih planinarskih odbora i društava, a doskora će stići i društvima učenika i učenicu.

Znam već gdje će se pionirke i pioniri vrlo brzo pojaviti sa novim lijepim značkama na lijevom rukavu. Planinarsko društvo »Sutjeska« u Zagrebu je društvo Doma Jugoslavenske narodne armije i u njemu pioniri i pionirke oduševljeno postižu norme za značku sposobnosti. Za njima ne zaostaju ni poduzetni, dobro vođeni pioniri iz pitome Slavonske Orahovice, pa ni oni iz zaselaka oko Donje Stubice podno Medvednice. Ne samo »Sutjeska«, »Orahovica« i »Stubičan«, i drugi će svladavati, postepeno 8 zadataka za lakšu, pa onda 9 za srednju, i konačno 11 za višu Planinarsku značku pionira.

Kada na šetnjama po brežuljcima ili u planinama doskora sretnete zdrave, čile, od sunca i vjetra osježene, rumene djevojčice i dječake sa značkama na lijevom rukavu, onda zhajte, da ste sreli sposobne, oprezne, uporne mlade planinare. Sposobne za podvige i pothvate, u miru i u obrani onoga što su zaslužni ljudi i žene osnovali prije 20 godina u Jajcu!

Deset godina rada planinske meteorološke stanice Zavižan na Velebitu

Na preko 130 km dugom planinskom masivu Velebita, koji razdvaja visinski plato Like od obala Jadranskog mora postojale su u prošlosti svega dvije klimatološke stanice. Kao najranije spominje se stanica Mali Halan (1045 m), na kojoj su vršena motrenja od 1904. do 1924. godine. Osim ove stanice u Južnom Velebitu od godine 1930. do 1942. postojala je na Srednjem Velebitu klimatološka stanica u Štirovači (1100 m). Ova stanica bila je smještena u lugarnici okruženoj sa svih strana vrhuncima visokim preko 1300 m. Drugi svjetski rat spriječio je zamisao Geofizičkog zavoda u Zagrebu da na Velebitu (Baške Oštarije) na cesti Gospić–Karlobag na visini od 900 m uspostavi klimatološku stanicu. Prestankom rada klimatološke stanice u Štirovači 1942. planina Velebit ostala je ponovno bez meteoroloških stanica.

Osnutkom Hidrometeorološkog zavoda SRH godine 1948. započela je intenzivna obnova meteoroloških stanica i učinjeni su prvi koraci uspostavljanja kišomjernih stanica i totalizatora u planinskim predjelima Hrvatske. Osim kišomjernih stanica u Baškim Oštarijama postavljeni su totalizatori na Malom Halanu, Baćić Kosi, Rosijevom skloništu i kod planinarskog doma pod vrhom Vučjak (1645 m). Dakle, postavljanjem totalizatora započela su godine 1952. i prva mjerena oborina na Sjevernom Velebitu.

Izgradnjom planinarskog doma na Zavižanu pod Vučjakom, a u suradnji sa Planinarskim savezom Hrvatske i Planinarskim društvom u Senju pojavila se mogućnost osnivanja najviše meteorološke stanice u Hrvatskoj. Premda je za uspostavljanje ove kli-

matološke stanice bilo mnogo i nepredviđenih poteškoća, uspjelo je, da ova stanica započne redovitim mjeranjima 1. listopada 1953. godine i da neprekidno radi punih 10 godina.

Planinska meteorološka stanica Zavižan započela je radom kao obična klimatološka stanica, ali je s vremenom nadopunom instrumenata i uvadanjem novih mjerjenja postala glavna klimatološka stanica. Termometrijska kućica smještena je u smjeru zapad–sjeverozapad udaljena 7 metara od planinarskog doma. U toku prve godine rada stanice bio je pored kišomjera tipa Hellman (200 cm^2) postavljen i brdski kišomjer (500 cm^2). Budući da u planinskim predjelima i na manjim horizontalnim površinama porastom nadmorske visine, dolazi do posebnog tehničkog problema mjerjenja oborine kao posljedice jačeg djelovanja vjetra i porasta dijela oborine u obliku snijega, bio je 1. listopada 1955. godine postavljen brdski kišomjer tipa Hellmann sa zaštitnim obručem (500 cm^2). Stvaranje inja na vanjskim i unutarnjim stijenama kišomjera, ispuhavanje ili nagomilavanje snijega, već prema prevladavajućem smjeru vjetra popratne su pojave koje prouzrokuju bitne poteškoće u određivanju dnevnih, desetdnevnih ili mjesecnih količina oborina. U želji da se ispita upotreba različitih tipova kišomjera u višim planinskim predjelima bio je 2. studenog 1955. godine postavljen kišomjer koji radi na principu totalizatora. Prvi rezultati usporednih mjerjenja na Zavižanu pokazali su da su i brdski kišomjeri bez zaštitnog obruča u planinskim područjima podvrgnuti istim nedostacima kao i mali Hellmanov kišomjer i da brdski kišomjer sa Nipherovim obručem sakuplja

veće količine oborina nego ostala dva kišomjera. Obzirom na kratkoću razdoblja mjerena (2. XI 1955—1. VIII 1957), a u želji da se prošire istraživanja o metodama mjerena oborine u planinaskim predjelima, nastavljeno je sa usporednim mjerjenjima, tako da bi novi rezultati mjerena mogli konačno dati realnu sliku vrijednosti upotrebe kišomjera u višim planinskim područjima. U smjeru jugozapada na udaljenosti od 900 m od planinarskog doma postavljen je totalizator br. 21 na Budinovoj kosi (1450 m), a u smjeru jugoistoka na udaljenosti od svega 320 m, ali na visini od 1449 m bio je smješten totalizator br. 9 (Piletin dolac). Ova dva totalizatora bila su postavljena kao dva kontrolna instrumenta da bi se mogao ispitati uticaj orografije i vjetra na padanje oborine u obliku kiše ili snijega.

Od 1. listopada 1954. godine vršena su redovita mjerena trajanja sijanja sunca pomoću heliografa Campell — Stokes tvrtke R. Fuess montiranog na betonskom stupu u neposrednoj blizini planinarskog doma. Postavljeni heliograf daje potpuno reprezentativne podatke o trajanju sijanja sunca; jedino ljeti i to u najranijim jutarnjim satima, instrument je neznatno zaklonjen hridinama, koje se nalaze sjeveroistočno od planinarskog doma. Premda postoje samo neznatno smanjenje registracije sijanja sunca treba prilikom razrade podataka o insolaciji ovaj nedostatak uzeti u obzir. Pored terminskih motrenja naoblake u 07, 14 i 21 sat 1. siječnja 1954. svakodnevno su vršena satna motrenja količine naoblake i vrsti oblaka od 07—21 sat, što znatno doprinosi upoznavanju klimatskih prilika Sjevernog Velebita.

Postavljanjem barometra tvrtke R. Fuess 1. prosinca 1955. i barografa 27. srpnja 1957. planinska meteorološka stanica Zavižan upotpunjena je glavnim meteorološkim instrumentima, ali zbog pomanjkanja dovoljnog broja službenika pitanje redovite izrade satnih vrijednosti temperature, relativne vlage i tlaka zraka moralo je biti odgodeno sve do 1. siječnja 1962. Tek od toga datuma postoji kompletan obrada

satnih vrijednosti temperature, relativne vlage i tlaka zraka.

Jedan od najvećih problema koji čak ni poslije 10 godina rada stаницe nije u potpunosti riješen, je poteškoća u postavljanju instrumenta za bilježenje registracije smjera i brzine vjetra. Prva izvedba vjetrokaza tipa »Hidrometeor« na hridinama 15 m površi planinarskog doma na jarbolu od pocinčanih cijevi visine 12 m već u toku prve zime savila se pod težinom ovjesa poledice, inji i mokrog snijega. Ovo iskustvo je pokazalo da se na većim nadmorskim visinama ne smije graditi jarbol za vjetrokaz duljine veće od 6 m. Takav vjetrokaz postavljen na vrhu Vučjaka (1645 m) bio je pomoću kabela povezan sa indikatorom smještenim u motriteljevoj sobi. U toku dalnjih zima bilo je također prekida u registraciji smjera i brzine vjetra na vrhu Vučjaka radi kidanja sidrenih žica pod težinom inji kao i udara groma. Premda je godine 1961. bio postavljen novi podzemni kabel ipak je radi udara groma došlo do potpunog prekida daljinske registracije smjera i brzine vjetra, tako da su se mjerena vršila u neposrednoj blizini stаницe na svega 2 m visine. Terminska mjerena brzina vjetra u 07, 14 i 21 sat vršila su se pomoću ručnog anemometra tvrtke Lambrecht određivanjem srednje 10-minutne brzine vjetra. Obzirom na smještaj vjetrokaza ispred stаницe treba voditi računa da su vjetrovi smjera NW—NNE veoma rijetka pojave radi vrha Vučjak, koji leži neposredno iza planinarskog doma za oko 50 m više od visine vjetrokaza. U toku slijedeće godine trebalo bi da se definitivno riješi problem mjerena smjera i brzine vjetra na ovoj najvišoj planinskoj meteorološkoj stanci u Hrvatskoj. Izradom ograde od pocinčane žice oko meteoroloških instrumenata krajem 1962. i montiranjem instrumenata za mjerjenje isparavanja sa vodene površine (evaporimetar klase A) u toku 1963. ureden je konačno prostor gdje se vrše meteorološka mjerena u neposrednoj blizini planinarskog doma.

Smještaj ove planinske meteorološke stанице pokazao je već u toku prve godine rada da se uz redovita klimatološka mjerena, daljnji rad može usmje-

riti i na specijalna istraživanja snježnog pokrivača, snježnih kristala, fizikalnih svojstava oblika kao i na mikroklimatološka mjerena. U tom smjeru

1. ISTRAŽIVANJE SNIJEGA

Mjerenje visine snježnog pokrivača vršilo se dnevno pokretnim i stalnim snjegomjernim metrima. Budući da je mjerenje snježnog pokrivača u višim planinskim područjima podvrgnuto znatnim poteškoćama zbog nošenja snijega djelovanjem vjetra koji na taj način stvara zapuhe ili čistine, od zime 1954/55. i 1955/56 uvedena su mjerenja visine snježnog pokrivača na još 5 mješta u daljnjoj okolini stanice. Mjerenja su vršena pomoću stalnih snjegomjera i to svakog 10-og u mjesecu. Rezultati mjerenja upotpunit će i sliku razvijanja procesa nejednolikosti otapanja snijega koji nastaje na padinama izloženima Suncu za razliku od okoline koja nije izložena djelovanju Sunca.

2. FIZIKALNA SVOJSTVA OBLAKA

Mjerenje oborine od magle. Za mjerenje izdašnosti dodatne količine oborine od kapljica oblaka i magle malog promjera, koje djelomično lebde, a vjetar ih nosi gotovo horizontalno, od 18. kolovoza 1954. godine vršena su mjerenja pomoću žičane mrežice cilindrič-

vršena su do sada u skromnim graničama mogućnosti obzirom na neznatan broj specijalnih instrumenata, slijedeća istraživanja:

I SNJEŽNOG POKRIVAČA

Odredivanje sadržaja vode i gustoće snježnog pokrivača

Mjerenja za cijelokupan sloj vršena su svakodnevno od zime 1954/55. kada je visina snježnog pokrivača bila veća ili jednaka 10 cm, a svakog 5-og u mjesecu mjerenja su vršena kroz cijeli profil snježnog pokrivača pomoću snjegomjerne vadilice tipa Hellmann, tako da su dobivene vrijednosti i za svaki sloj debljine 10 cm.

Odredivanje oblika snježnih kristala.

Od zime 1960/61. uveden je kao redoviti zadatak motritelja da motri oblik i veličinu snježnih kristala prema općoj klasifikaciji snježnih kristala od U. Nakayama.

nog oblika koja je učvršćena na normalni tip kišomjera. Ovom spravom koju je konstruirao meteorolog J. Gru-now utvrđuju se podaci o dodatnim oborinama koje ne igraju samo važnu ulogu u vodoprivredi, već također i u šumarstvu.

3. MIKROKLIMATOLOŠKA MJERENJA

Profilna mjerenja minimalne temperature zraka na 10 cm iznad snježnog pokrivača. Mjerenja su vršena u profilu od Piletinog dolca na 5 mješta do položaja stanice (visinska razlika 95 m) u toku zimskih mjeseci i to kada su vremenske prilike dozvoljavale da se pristupi takvim mjerjenjima. Prva mjerena započela su zimi 1955/56. Pojedini profili zbog pomanjkanja termometara morali su u pojedinim zimama biti izostavljeni.

Profilna mjerena minimalne temperature zraka na 5 cm iznad tla u Modrić dole. Ovim mjerjenjima započelo se u rujnu 1961. godine u slijedećim biljnim zajednicama: k'ekovina bukve (Fagetum sufraticosum), rudina oštре vlasu-

lje (Festucetum pungentis), livada tvrdače (Nardetum) i u klekovini bora (Piretum myuki croaticum). Ova mikroklimatološka istraživanja, vrše se u suradnji sa Institutom za šumarsko istraživanje Šumarskog fakulteta sveučilišta u Zagrebu. U toku idućih godina trebala bi se izvršiti specijalna mjerena sa znatno većim brojem instrumenata na izabranim lokalitetima u užoj okolini Vučjaka, Balinovca i G. Zavižana.

Znatna financijska sredstva, napor i trud bili su uloženi da se Zavižan putem radiofonije poveže sa centralnim zavodom u Zagrebu u svrhu dostavljanja dnevnih meteoroloških podataka čiji bi rezultati bili od neprocjenjive vrijednosti za sinoptičku granu službe. Za

ostvarenje ovog plana UKV linije Zavižan—Zagreb svojim prijedlozima i dobrovoljnim radom mnogo truda uložio je sveuč. prof. dr Božo Metzger, na čemu mu se ovom prilikom još jednom najiskrenije zahvaljujem. Taj plan nije se nažalost mogao sprovesti, jer nije odobrena nabava i uvoz generatora za punjenje akumulatora pomoću vjetra. Izgradnjom poštanske relejne UKV stanice na vrhu Plješivice (1653 m) postoji sada i realna mogućnost da se izgradnjom telefonske linije duljine oko 3 km uspostavi konačno telefonska linija sa Zavižanom koji bi time postao i međunarodna sinoptička stanica.

Na Zavižanu je od 1. listopada 1953. godine neprekidno (osim kratkotrajne bolesti zbog nesretnog slučaja pri padu 20—25 studenog 1961.) vršio motrenja meteorološki osmatrač Nikola Miškulin poznat svim posjetiocima sjevernog Velebita i kao susretljivi čuvat planinarskog doma. Da se rad ove stanice održao na tako velikoj nadmorskoj vi-

sini, daleko od naselja, može se u velikoj mjeri zahvaliti njegovom nesebičnom zalaganju i požrtvovnosti, daleko od svoje obitelji. Osim njega duže ili kraće vrijeme kao motritelji boravili su na Zavižanu Vukušić Drago, Kostović Josip, Šimunić Stjepan, Brajković Mladen, Mileusnić Nikola, Zubović Ivan, Pavlić Ivan, Lađura Ante, Čavrag Ivan i Kirigin Božidar. Svih ovih motritelja, a naročito onih koji su u zimskim mjesecima pod najtežim uvjetima vršili smjene i motrenja treba da se prilikom 10-godina rada stanice Zavižan još jednom sjetimo i da im se zahvalimo na zalaganju da se ova najviša planinska stanica održala i dala dragocjene podatke za upoznavanje klime sjevernog Velebita.

Na kraju ovog prikaza o radu planinske meteorološke stanice Zavižan donosim kratak pregled do sada objavljenih rezultata meteoroloških mjerenja ili istraživanja od početka pa sve do navršenih 10 godina rada.

Popis publikacija od 1953. do 1963.

- Kirigin B.: Visinska meteorološka stanica Zavižan. Vijesti iz Hidrometeorološkog zavoda br. 2. Zagreb 1953.
- Kirigin B.: Visinska meteorološka stanica Zavižan. Vesnik hidrometeorološke službe FNRJ. br. 1—2. Beograd 1956.
- Grunow J.: Vergleichende Messungen des Nebelniederschlags. N.G.G. I. Ass. Internat. Hydrol. Sci. Ass. Toronto 1957. T. II. 1958.
- Kirigin B.: Beitrag zum Problem der Nebelniederschlagsmessungen. Berichte des Deutschen Wetterdienstes Nr. 54 (Band 8) 5. Internationale Tagung für Alpine Meteorologie in Garmisch-Partenkirchen vom 14. bis 16. September 1958., Offenbach a. M. 1959.
- Slipčević A.: Promjena temperature s visinom u planinskim predjelima. Rasprave i prikazi Hidrometeorološkog zavoda NRH br. 4. II. Savjetovanje meteorologa FNRJ za planinsku meteorologiju, Senj 9. i 10. rujna 1957., Zagreb 1959.
- Kirigin B.: Doprinos problemu mjerenja oborine u planinskim predjelima (ista edicija).
- Metzger B.: Ultrakratki valovi i njihova primjena za vezu s planinskim meteorološkim stanicama (s posebnim Zagreb), ista edicija.
- Loewe F.: Fog precipitation. Seminar on rain. Paper No. 2, 3 Sydney 1960.
- Kirigin B.: Promjena prostorne težine snježnog pokrivača visinom snijega i vremenom. Vijesti iz hidrometeorološke službe NR Hrvatske br. 11—12 Zagreb 1962.
- Bertović S.: Tipološko istraživanje i kartiranje šuma i šumskih staništa šireg okoliša Zavižana. Prethodni izvještaj o radovima izvršenim do 31. XII 1962. godine. Institut za šumarska istraživanja Šumarskog fakulteta u Zagrebu. Zagreb 1963.
- Marisavljević-Lisac I.: Studien über das Strohlungsklima in Karst Jugoslawiens. Wetter und Leben. Heft 11—12. Wien 1963.
- Meteorološki godišnjak I: Za godine 1954 do 1960. Savezni hidrometeorološki zavod, Beograd.
- Meteorološki godišnjak II: Za godine 1953 do 1960. Savezni hidrometeorološki zavod, Beograd.

Dr ŽELJKO POLJAK, Zagreb

Sportaši i planinari — dva različita svijeta

Premda je planinarska organizacija u Jugoslaviji iz dana u dan sve jača — dosegla je već brojku od 150.000 članova — u očima javnog mnenja još uvijek ne zauzima onaj visoki položaj koji zaslužuje. U širokoj porodici fizičke kulture planinarstvo po popularnosti daleko zaostaje za većinom raznih sportskih grana. Šteta je da su kao po pravilu najpopularniji baš oni sportovi, čija je vrijednost u smislu masovne fizičke kulture najmanja. Za razliku od sportskih akcija planinarske akcije nisu atraktivne, nemaju spektakularnih natjecanja, pa prema tome ni publike. Međutim baš ta okolnost, daje planinarstvu osobitu vrijednost u poređenju sa sportovima, jer ga lišava onih najnižih pobuda koje prate sportske aktivnosti, a to su rivalstvo, nadmetanje pojedinaca, želja da se pokaže nadmoć slabijem takmacu, kult ličnosti, nezdrava trka za rekordom i mjestom na ranglisti i napokon profesionalizam. Zahvaljujući žurnalistici gladnoj senzaciji pod svaku pod svaku cijenu, baš te negativne strane stalno se glorificiraju, ističu na prvo mjesto i tako postaju predmet pažnje i hrana gladnoj čitalačkoj publici. Zato neće biti na odmet — ma koliko to nekima bilo nemilo — da ukažemo na negativne strane sporta i na razlike i suprotnosti između sporta i planinarstva. Uporedit ćemo, dakle, planinarstvo s jedne strane i sportske aktivnosti u cjelini na drugoj strani, i ocijeniti njihovu vrijednost za tjelesno, duševno i moralno zdravlje čovjeka.

— Sport shvaćen kao natjecanje predstavlja s medicinskog gledišta ekstremni napor kakav ne postoji nigdje u normalnom toku života i rada. angažirati do krajinjih granica ljudskih mogućnosti i dati sve od sebe, Sportaš mora u najkraćem roku izvršiti maksimalnu radnju, mora se pa makar uz cijenu posvemašnje iscrpljenosti. Takav napor nije fizio-loški i kolikogod je možda atraktivn i zanimljiv za gledaoца, nije koristan zdravlju, jer je to ustvari jedan eksces na račun vlastitog organizma. Dovoljno je pogledati sportaša na kraju nekog natjecanja: lice mu je ispaćeno, blijedo ili ljubičasto, disanje ubrzano, jedva hvata dah, puls mu je slab i silno ubrzan kolikogod bio dobro treniran, javlja se hladni znoj i opća slabost. Malaksalost zna trajati i po nekoliko dana. Planinarski napor je nasuprot tome postepen, ravnomjeran, bez eksresa. Kondiciju postiže čitav organizam kao cjelina, počevši od organa za kretanje pa do srca i pluća. Svaki planinar napor dozira prema želji, onoliko koliko mu je najugodnije. Eksces mu nije potreban jer nema publike koja očekuje rekord. Na kraju nema iscrpljenosti nego blagi umor koji donosi zadovoljstvo, smirenost i dobar san.

— Za uspješno bavljenje većinom sportova potreban je naročiti talenat, stručni nadzor, mnogo vremena i određena životna dob. Planinarstvom se naprotiv može baviti svaki bez obzira na talenat, godine staro-

sti i kondiciju. Planinarstvo je čak vrlo pogodno za starije osobe, pred kojima se obično zatvaraju vrata svih sportova. Rekreacija ne bi smjela biti monopol mlađih ljudi, jer je starijima možda još i potrebnija. Tu je planinarstvo nenađoknadivo.

— Mnoge sportske discipline nisu pristupačne širokim masama bilo iz materijalnih ili subjektivnih razloga. Većina naših ljudi koji tvrde da se bave sportom, ustvar su tek gledaoci. Na jednog aktivnog nogometnika dolazi u prosjeku nekoliko stotina gledalaca. Gledaoci su posve pasivni promatrači koji od sporta nemaju nikakve koristi osim zabave. Uopće može se reći, da je kod svih sportova više gledalaca i navijača nego aktivnih učesnika. Kod planinara uopće nema publike. Svi planinari su ujedno i aktivni učesnici. Mogućnosti koje pružaju razne planinarske discipline su tako raznolike, da svaki vrlo lako može naći ono što mu najbolje odgovara obzirom na ukus, fizičke i materijalne mogućnosti.

— Planinarstvo je jedna od rijetkih aktivnosti u okviru fizičke kulture, koja je pogodna za obitelj kao cjelinu. Gotovo je nemoguće zamisliti da bi se otac, majka, sin i kći bavili istim sportom na istom sportskom terenu ili borilištu. Planinarstvo je upravo idealna mogućnost da se na kraju sedmice nađe na okupu obitelj, koja je radnim danom raštrkana zbog raznih zanimanja i zaduženja.

— Sve sportske grane više ili manje su ograničene na borilišta, stadion, dvoranu ili stazu, dakle na strogo ograničeno područje. Područje planinarskog djelovanja prostorno je gotovo neograničeno. Svaki novi izlet može se poduzeti u neku drugu planinu ili bar u drugi dio iste planine, što pruža posebnu draž novoga i nepoznatoga.

— Većina sportskih terena nalazi se u naseljima, u dvoranama ili na otvorenom, ali uвijek izloženi nezdravim talozima atmosfere zagađene industrijskim otpacima, dimom ili prašinom. No čak i takovih terena je kod nas premalo i nedovoljno. Evropski prosjek iznosi 4,5 kvadratna metra sportskih terena po stanovniku, a jugoslavenski oko jedan i po. Planine su upravo idealna suprotnost zamagljenoj i onečišćenoj atmosferi gradova i industrijskih centara. Upadljiva je i činjenica, da je gripa u zasmeđenoj planini gotovo nepoznati pojam.

— Većinom sportova sportaš se može baviti samo sezonski, u određeno godišnje doba. Sportovi se dijele na ljetne i na zimske. Sezona se može produžiti samo skupim investicijama. Planinaru stoji na raspolaganju svih 365 dana u godini. Svako godišnje doba pruža posebne čari, uвijek ima nešto specifičnoga, novoga i lijepoga.

— Svaka sportska aktivnost, osobito takmičarska, skopčana je sa opasnostima od povreda, počevši od lakših pa do teških i smrtnih. Planinarstvo je praktički posve bezopasno (izuzev u visokim planinama i stijenama). Gorska služba spasavanja Planinarskog saveza Hrvatske u posljednjih deset godina rada imala je prilike nitervenirati svega u nekoliko slučajeva povreda kod planinara. Oko 99 posto od svih akcija odnosile su se na skijaške spustove na Sljemenu.

— Sportske akcije su uzbudljive i teže za tim da budu uzbudljive. Ta uzbudljivost se nastoji potencirati i smatra se nečim pozitivnim. Sa rekreativnog stanovišta te akcije umjesto da smiruju napetost radnog

čovjeka izazvanu na radnom mjestu i svakodnevnim brigama, umjesto da mu pruže odmor i relaksaciju, one pružaju i takmičarima i publici uzbuđenja. Te emocije često su tako žestoke, da dolazi do nemilih scena o kojima svakodnevno čitamo u stampi. Planinarenje naprotiv djeluje vrlo umirujuće na napregnute živce gradskog čovjeka. Donosi mu duševni mir i zadovoljstvo i uklanja opasnost od tako zvanih bolesti civilizacije.

— Za razliku od svih sportskih aktivnosti, jedino planinarstvo je pogodno da mu se posveti čitav godišnji odmor. Šetnje po šumovitim planinama, svježa i ugodna klima pružaju mogućnost odmora koja je upravo jedinstvena. Odmor u planini po svojem smirujućem djelovanju ima čak i prednost pred boravkom na moru, jer morska klima ima izrazito podražajno djelovanje na ljudski organizam, a takovom je dorasao samo duševno i tjelesno zdrav i dovoljno otporni organizam.

— S time u vezi treba svakako spomenuti činjenicu, da bavljenje mnogim sportovima zahtijeva znatna sredstva za rekvizite, opremu, terene, trenere itd. Planinarstvo je neuporedivo jeftinije. Potrebno je imati dobre cipele, kišni ogrtač i naprtnjaču. Većina naših gradova nalazi se tako blizu planina, da otpadaju transportni troškovi. Ljetovanje u planini je oko 50 posto jeftinije nego li na moru. U planinama Jugoslavije ima preko 300 planinarskih domova. Gotovo da i nema planine na kojoj ne bi postojao neki dom pogodan za godišnji odmor.

— Neke sportske aktivnosti očito štete moralnom odgoju i liku čovjeka, jer u svojoj biti ističu pojedince, svaraju »zvijezde«, naglašavaju individualne sposobnosti i nadmoć jednog takmaca nad drugim. U nekim sportovima je čak cilj onesposobiti protivnika za takmičenje. Kod planinarenja je upravo suprotno. Tu se do maksimuma produbljuju društvene osobine pojedinca. U planinu se ne ide pojedinačno. Grupa planinara je kompaktna cjelina u kojoj svaki u punoj mjeri osjeća duh kolektivnog života i uzajamnog pomaganja. U planini svaka težnja za nadmetanjem neminovno dovodi do usamljenosti.

— Što se tiče psihičkog razvoja i ravnoteže, i širine pogleda, neki sportovi se odražavaju negativno jednostranim fizičkim usmjeravanjem interesa sportaša, nagoneći ga da duže vremena zanemari intelektualnu stranu svog razvoja. Jer je do cilja kojiput moguće samo uz potpunu koncentraciju svih fizičkih i psihičkih potencijala. Planinarski uspon je naprotiv fizički napor, koji se može dozirati po želji i koji ni malo ne ometa intelektualno doživljavanje. Planinar razvija veliku i dugotrajnu fizičku aktivnost, a da je gotovo i ne zapaža. On se istovremeno može predati estetskom doživljavanju u ljepoti prirode i lijepim vidicima, može da se raduje, da pjeva, razgovara, proširuje svoje znanje iz prirodnih nauka, zemljopisa, upoznaje život naroda i uči ga poštivati i voljeti.

Završit ćemo konstatacijom, da planinarstvo ima trostrukou pozitivno djelovanje, jer pogoduje fizičkom, psihičkom i moralnom zdravlju čovjeka. Neusporedive su mu prednosti da je pristupačno svima bez razlike, u svaku dobu godine, da je bezopasno i ne zahtijeva naročita sredstva. Kao takovo nema mu prema među rekreativnim aktivnostima koje stoje na raspolaganju radnom čovjeku današnjice.

Iz literaturice

»SPELEOLOG« 1962—1963

Pohvale je vrijedna upornost nekolicine članova Speleološkog odjeljka Platinarskog društva »Željezničar« u Zagrebu, koji nas uvijek ponovno iznenadeju svojim »Speleologom«, časopisom za speleologiju. Već deset godina, počevši od 1953., tih desetak aktivenih speleologa uporno prkosí materialnim teškoćama, i svaki put baš u času kad izgleda da »Speleolog« treba smatrati pokojnjim, evo novoga sveska! Iako sa znatnim, ali razumljivim zakašnjenjem, sada je pred nama svezak za 1962. i 1963. godinu, dakle dvogodišnjak (X godište). Skromna grafička oprema i sada manji obujam bili su nužni kompromis između finansijskih mogućnosti i cijene štamparskih usluga.

»Speleolog« u našoj zemlji nije stekao naročitu popularnost. On čak nema ni spomena vrijedan broj preplatnika. Međutim, on se uspio probiti u gotovo sve evropske, a i u mnoge vanevropske zemlje, gdje god postoji speleološke organizacije. Zahvaljujući razmjeni, izdavač »Speleologa« uspio je stići bogatu speleološku biblioteku, o čemu jasno govori prilog na str. 18. pod naslovom »Iz naše knjižnice«.

Prva dva članka u ovome broju su nekrolozi posvećeni poznatim speleo-

lozima prof. dru Josipu Poljaku i Vladimиру Horvatu, čija je smrt bila velik udarac za speleologiju u Hrvatskoj. Napisao ih je s mnogo topline urednik časopisa Srećko Božičević. Članak »Vergotinova pećina kod Nove Vasi Porečke u Istri« dra Mirka Maleza (str. 8) i »O Đulić (str. 13) imaju i izvjesnu naučnu klimi nekih pećina Hrvatske« Beatrice vrijednost. Malezov članak je od paleontološkog značenja, što je odraz dugogodišnjeg autorovog interesa. Tema drugog članka donekle iznenaduje, jer je autorica poznata u prvom redu po svojem zanimanju za živu pećinsku faunu. Bibliografskog je značenja prilog na str. 7, u kojem je urednik kronološkim redom iznesao sadržaj svih do sada izaslih brojeva »Speleologa« (1953—1961) uz prikaz kratkog historijata časopisa.

Više od trećine sveska otpada na rubriku »Vijesti«, koja je vjerni odraz rada svih speleoloških organizacija na području SR Hrvatske kroz razdoblje od 1961—1963. godine.

Citaoći koji žele nabaviti novi broj »Speleologa« mogu ga naručiti kod izdavača uz cijenu od 100 dinara (adresa: Speleološki odjel PD »Željezničar«, Zagreb, Trnjanska 5b)

Dr Željko Poljak

KNJIGA O ODREĐIVANJU BILJA

Illustriertes Bestimmungsbuch für Wiesen- und Weidepflanzen des mittel-europäischen Flachlandes, Teil A: Echte Gräser (Gramineae).

Ilustrirana knjiga za određivanje travnjačkog i pašnjačkog raslinstva srednjoevropskog ravničarskog područja, dio A: Trave (Gramineae).

Priručnik je napisao diplomirani agronom Rudolf Kiffmann. Prvo izdanje izšlo je u Freising-Weißenstephanu 1956., a treće izdanje 1962. Priručnik ima 49 stranica sa 109 slika. Cijena mu je 24 austrijskih šilinga. Može se naručiti

preko importnih knjižara ili kod samog pisca na adresi: Rudolf Kiffmann, dipl. agr., Graz/Stmk, Geidorfgürtel 34, Austria.

Ta vrlo pregledna knjižica za određivanje trava izašla je prije kratkog vremena već u trećem izdanju. Brojne slike objašnjavaju sve morfološke razlike, tako da je mogu koristiti i oni prijatelji prirode, koji nisu po struci botaničari. Pomoći te knjižice moguće je raspozнатi trave i u cvjetajućem i u necvjetajućem razdoblju.

Urednik

IN MEMORIAM MARICI MELVAN

Prije godinu dana (6. IV 1963.) iz naše sredine nestala je draga i dobra drugarica, dosljedna i zanesena planinarka, i uz to pjesnikinja, Marica Melvan. Rođena u Metkoviću (1903. godine), ta je »Neretvanka Mara« odmah nakon drugog svjetskog rata počela odlaziti u planine, a od 1948. pa do pola godine pred smrt, kao član planinarskog društva »Mosor« u Splitu redovno je planinarila u užem srednjedalmatinskom krugu, posjećivala Velebit i uzlazila na po neku planinu Bosne, Srbije i Makedonije. Uдовica, svoje troje djece je malom penzijom uspjela školovati, a vlastitom skromnom naobrazbom steci ugled u društvu i poštovanje svih drugova planinara i drugarica planinarki. Lik ove vrijedne majke i agilne planinarke duboko se usjekao u pamćenje svih nas koji smo je vidali u planinama, pratili na izletima i susretali u planinarskom društvu. Profil liričarke Marice Melvan, nadahnute našim planinama, ostaje nam trajno pred očima. Čista ljubav za planinsku prirodu i spontano oduševljenje gorama povod su njenim pjesmama, a neposredno osjećanje, doživljavanje i zapažanje u planini izvor su njenog pjesnikovanja.

III SAVEZNI SEMINAR GORSKE SLUŽBE SPASAVANJA

Održan je 18. i 19. travnja 1964. godine na Avali u planinarskom domu »Čarapićev Brest« u organizaciji Komisije za službu spasavanja PSJ. Seminaru su prisustvovali predstavnici svih republičkih službi spasavanja, te predstavnici IO PSJ, Crvenog križa, JNA, SUP, fiskulturnih škola i skijaškog saveza. Program seminara obuhvatio je slijedeće referate:

1. Metoda rada na tečajevima i program (GSS PS Hrvatske),
2. Jedinstvena doktrina u transportu povrijedenog, vrste i izbor sredstava transporta, medicinske indikacije i kontraindikacije (GRS PS Slovenije).
3. Jedinstvena medicinska doktrina (SSP PS Srbije).
4. Preventiva nesreća (GSS PS Bosne i Hercegovine).
5. Jedinstvena načela u organizaciji Službe spasavanja i njenom radu (GRS PS Slovenije).
6. Unutrašnje povrede (SSP PS Srbije).
7. Demonstracija nove opreme (domaće lavinske sonde, plastični spasavački čamac, modificirana Thomasova šina, šina za imobilizaciju hrptenjače itd.).

1. i 6. tema bile su popraćene projekcijom dijapositiva. Plodna diskusija o svakom referatu omogućit će PS Jugoslavije da uspješno radi na daljnjoj organizaciji GSS-a i njenom usavršavanju, te da doneće stručna uputstva općeg karaktera, kao što su jedinstvena spasavačka i medicinska doktrina, te metode rada i program tečajeva. U diskusiji je istaknuta potreba donošenja statuta planinarske službe spasavanja PSJ, kojem će za podlogu služiti referat dra Mihe Potocnika »Jedinstvena načela u organizaciji službe spasavanja i njenom radu«. Uz neka organizaciona pitanja, kao akutan problem je raspravljena mogućnost opremanja GSS spasavačkom opremom. Sa odobravanjem je primljena informacija, da je GRS Slovenije povjerila akademskom kiparu Marjanu Keršić-Belaču izradu priručnika za spasavanje u planinama, čime će biti uskoro uklonjena velika praznina u domaćoj stručnoj literaturi GSS-a.

Domaćim seminarom, Planinarsku službu spasavanja PS Srbije, uzorno je provedla organizaciju rada seminara i smještaj učesnika i za uspomenu dodijelila svakoj republičkoj službi spasavanja u drvorezu ukusno izrađenu spomen-plaketu sa znakom Gorske službe spasavanja.

IV SLET PLANINARA ŽELJEZNIČARA JUGOSLAVIJE

Sletovi planinara željezničara Jugoslavije održavaju se s namjerom, da se jedanput godišnje na jednom mjestu okupi što veći broj planinara željezničara. Ovogodišnji IV slet planinara željezničara Jugoslavije održan je od 1.-3. V 1964. na području grada Zadra i nacionalnog parka Velika Paklenica u Južnom Velebitu. Slet je bio manifestacija kojom je zapravo započela proslava 90-godišnjice planinarstva u Hrvatskoj i Jugoslaviji.

Organizator sleta bilo je PDŽ iz Zagreba. Članovi PDŽ Sarajeva, Ljubljane, Maribora, Novog Mesta, Indije, Novog Sada, Beograda, Niša i Vršca sastali su se u Zagrebu s članovima PDŽ Zagreb. Formiran je posebni sletski vlak. Bilo je ukupno 1008 učesnika. Prema tome broju utvrđeno je, da je ovaj slet dosada najmasovnija planinarska manifestacija planinara željezničara koja je održana ne samo u Hrvatskoj, nego i u čitavoj Jugoslaviji.

U Benkovcu učesnici sleta su se ukricali u devet autobusa, kojima su se dovezli u Zadar. Bili su smješteni najvećim dijelom u logoru Diklo (odmaralište tvornice »Janko Gredelj«), pomoćnom kampu na Puntamiki (odmaralište PDŽ Zagreb) a manji broj u domu Ferijalnog saveza u Boriku. Za sve učesnike sleta bila je osigurana prehrana.

Slet je otvoren u logoru Diklo 1. maja dizanjem sletske zastave u prisustvu pokrovitelja sleta, direktora Zajednice željezničkih poduzeća Zagreb, druga Franje Culjka.

Predstavnik PSH, drug Brlečić, pozdravio je prisutne i zahvalio se planinarama željezničarima za organizaciju sleta kojim je, osim proslave 1. maja započela i proslava 90-godišnjice planinarstva u Hrvatskoj i Jugoslaviji.

Predstavnik Planinarskog saveza grada Zagreba, drug Jovanović, pohvalio je podizanje aktivnosti putem planinarskoga u željezničkim poduzećima. Predstavnik PDŽ Beograd naglasio je da je na ovome sletu veći broj učesnika iz SR Srbije nego na prijašnjem sletu u Ovčar Banji, i da je ovaj slet ustvari nastavak proslave »Dana željezničara« 15. aprila. Predstavnik PDŽ Sarajevo istaknuo je da su Hrvati pioniri planinarstva u našoj zemlji. Govorio je i o

revolucionarnom planinarskom pokretu 1905. kada je osnovano planinarsko društvo iz redova radnika na željeznicama. Direktor Zajednice željezničkih poduzeća Zagreb, drug Culjak, bio je impresioniran prisutvom velikog broja omladinice. Zaželio je da se planinarstvo širi u korist kulturnih i fizičkih streljenja naših naroda.

Osim navedenih, govorili su i drugi predstavnici planinarskih društava željezničara, zatim iz raznih planinarskih društava Jugoslavije i željezničkih kolektiva. Predsjednik PDŽ Zagreb, drug Kiralj, je uvodnim govorom pozdravio delegate i sve prisutne učesnike, i primio darove (spomen slike, zastavice, pehare, albume) koje su delegati poklonili organizatoru. Na kraju su učesnici upoznati s propozicijama takmičenja te izletima.

Poslije podne održan je Plenum planinarskih društava željezničara na kojem se raspravljalo među ostalim o osnivanju novih društava (prvenstveno u SR Makedoniji i Crnoj Gori), te o mjestu i organizaciji slijedećeg sleta. Osnovan je i stalni koordinacioni odbor planinarskih društava željezničara Jugoslavije. Zaključeno je da će organizator slijedećeg sleta biti PDŽ iz Sarajeva. Slet će se održati na teritoriju SR Bosne i Hercegovine. Mjesto i tačan datum održavanja sleta bit će objavljeni naknadno.

U isto vrijeme počele su prijave za razna natjecanja u planinarskim vještinama (prijelaz preko potoka po postavljenom kamenu za prijelaz, prijelaz preko rijeke pomoću visećeg mosta, preskok ograde), zatim podizanje šatora, natezanje užeta, gađanje zračnom puškom itd. Sudjelovali su učesnici sleta bez obzira na starost. U kampu PDŽ Zagreb na Puntamiki održan je uvečer vatromet i planinarsko veselje.

Slijedećeg dana u ranu zoru poše su brojne ekipe takmičara autobusima preko Maslenice u Starigrad, a odatle pješice na teren Velike Paklenice. Ekipe pionira, omladinaca, članova do 30 godina i preko 30 godina života primale su prilikom starta takmičarski materijal i zadatke, a kontrolori su bilježili rezultate. Svi takmičari su se sastali kod planinarskog doma PD »Paklenica« iz

Zadra u Velikoj Paklenici. Tamo su im se pridružili i brojni učesnici sleta koji su pošli u Veliku Paklenicu samo kao izletnici.

Mnogi učesnici sleta su obilazili Zadar, historijski gradić Nin, ljetovalište Biograd na moru i bliža mjesta na otoku Ugljanu. Raspoloženje je bilo odlično, a vrijeme prekrasno.

U Diklu su se uvečer i opet sakupili svi učesnici sleta. Folklorna sekacija kulturno-umjetničkog društva »Vinko Jeđut« iz Zagreba održala je uspjelo veće narodnih plesova i pjesama. U službenom dijelu te večeri objavljeni su rezultati natjecanja u planinarskim vještinama i orijentacionom takmičenju. Podijeljene su nagrade pojedincima, ekipama i društvoima. Malo koje društvo nije ponijelo bar koju nagradu. Zapažene su brojne nagrade PDŽ Zagreb, Indija, Maribor i Novo Mesto. Svim planinarskim društvima željezničara podijeljene su spomen-nagrade. Nagrade su se općenito sastojale od diploma, knjiga i planinarskih rekvizita. Tradicionalni pehar koji se podijeljuje društvu s najvećim brojem učesnika na sletu i zbog najmasovnijeg učešća u takmičenjima dodijeljen je organizatoru sleta, PDŽ Zagreb.

Nakon dnevne zapovijedi slet je završen i spuštena je sletska zastava. Do u kasnu noć učesnici su bili okupljeni uz logorsku vatrnu, provodeći vrijeme uz pjesmu i ples.

Dne 3. svibnja započele su pripreme za povratak. Dugogodišnji prijatelji i drugovi koristili su još posljednje časove zajedničkog boravka da se sjete još kojeg zajedno provedenog dana, radnih akcija i izleta. Novosklopljena drugarstva sa sleta su također brojna. Mjenjale su se i poklanjale značke pojedinih društava, bilježile adrese. Omladinci su bučili i pjevali.

To je prikaz IV sleta planinara željezničara Jugoslavije koji je okupio brojne planinare na domak Velebita kraj obala Jadrana. Planinarsko društvo »Željezničar« iz Zagreba željelo je da ovim sletom uz druge akcije koje još ima u pripremi, pridonese svoj udio u programu proslave 90-godišnjice planinarskoga u Hrvatskoj i svoj prilog jačaju planinarskog rada i planinarske svijesti.

Zorka Šafar

NAJSTARIJA GRUPA MLADIH PLANINARA PRI OSNOVNOJ SKOLI »BOŽENA SLUKAN« U VARAŽDINU

Prva i najstarija grupa koja je pojavom reforme školstva počela djelovati na ovoj školi je Planinarska grupa »Encijan«.

Osnovana je u školskoj 1955/56. godini. U početku svoga rada njeno djelovanje je bilo oskudno i skromno. Brojila je samo 16 članova. Prvi izlet bio je izveden na Ravnu Goru u čast Dana Republike 29. XI 1955. godine. Učenici su prvi puta planinarili bez pratnje roditelja, verući se uznojeni i zadihani šumskim puteljcima. Još po koji uveli listak zalepršao im je pred očima. Ravna gora — prvi vrh koji je osvojila ova grupa, urodila je plodom. Broj članova je porastao, a interes za izlazak u prirodu postajao je sve veći.

Iz godine u godinu sadržaj rada ove grupe bivao je sve bogatiji i složeniji. Održavali su se dva puta tjedno planinarski sastanci, na kojima su se učenici upoznavali sa svrhom, načinom i tehnikom planinarenja. Povremeno su članovi Planinarskog društva »Ravna Gora« održavali predavanja o ljepotama naših planina i opisivali svoje ugodne i neugodne doživljaje s planinarenja. Članovi grupe sudjelovali su u organizaciji sletova Mladih planinara Hrvatskog zagorja. Obišli su Zagorski planinarski put i osvojili značku ZPP-a. Za vrijeme zimskih praznika zimovali su po 10 dana na Ravnoj gori. Aktivno su učestvovali u izgradnji planinarskog doma »Anka Ivić« na Ravnoj gori i dali preko 150 dobrovoljnih sati. Povodom Dana mladosti planinarski opremljeni i očišćeni cvijećem, defilirali su ulicama grada, a građani su ih aplauzom pozdravljali.

Izlazak u prirodu jedan im je od osnovnih zadataka. Do danas grupa je obišla 51 planinu do 1000 m visine sa ukupno 264 sata uspona i 8 planina preko 1000 m visine sa ukupno 52 sata uspona. Obišli su sve zagorske planine, Samoborsko gorje i neke slovenske i bosanske planine.

Jedan od najuspjelijih izleta ove planinarske grupe bio je pohod na Sutjesku od 16. VI do 24. VI 1961. godine. Grupa od 22 člana obišla je historijsko mjesto krvave borbe na legendarnoj Sutjesci popevši se na Vučevu, Volujak

i Zelen-goru. Pred grobom Save Kovačevića upoznali su se s herojskom borbom Pele crnogorske, kada se čuo posljedni puta Savin gromki poklik »Na juriš proleteri!« Ovišli su i Milinklade i stigli do mjesta visoke bukve na kojoj je crvenom bojom napisano »Na ovom mjestu 9. VI 1943. ranjen je Vrhovni komandant drug Tito.«

Utisci sa pohoda ovog slavnog kraja na kome su pretrpljeni najteži gubici i postignuta najsvjetlijia pobjeda, ostavili su duboki trag u srcima mlađih planinara.

Danas ova grupa broji 92 člana. Sadržaj rada joj je opsežan i bogat. Redovito se odrzavaju planinarski sastanci i proširuje znanje o planinarenju. Putem dijapositiva i dijafilmova upoznavaju se sa planinarskim predjelima i ljepotama naše domovine. Učenici sami rukovode radom na principu učeničke samouprave. U svoj plan stavili su obilazak zagorskih planina, jer su im one najbliže, a troškovi najjeftiniji. U posljednje vrijeme izletima ove planinarske grupe priključuju se i roditelji, te se s dana u dan omasovljuje izlazak u prirodu. Tako je 12. IV na Greben gradu bilo 75 mlađih planinara i 5 roditelja.

Završni izlet u ovoj školskoj godini bit će krajem mjeseca svibnja u historijsko mjesto Drvar.

PO OSNUTKU SPELEOLOŠKE SEKCije U RIJECI

Prije godine dana osnovana je u Rijeci u okrيلju PD »Platak« Speleološka sekcija. Stvaranje speleološkog ogranaka na našem Primorju bilo je već duže vremena veoma potrebno i sigurno će imati snažnog odjeka u daljnjoj speleološkoj djelatnosti u Hrvatskoj. Prve pokušaje za razvitak amaterske speleologije dalo je planinarstvo, pa je stoga i danas ta aktivnost uza nj usko vezana, ma da ima specifične radne uvjete. Svaki dobar speleolog mora biti i dobar planinar, a svaki dobar planinar može postati speleolog. To je motto u radu novog odsjeka. U počecima se rad na terenu odvijao u skromnim razmjerima, jer je speleološka ekipa još uvijek malobrojna. Riječki speleolozi-pripravnici ranije nisu imali doticaja sa speleološkim radom i problematikom, pa će novi odsjek stupiti u red s ostalim našim odsjecima tek marljivim radom

i suradnjom. Jedan takav pokušaj izvršen je prošle jeseni (29. studenoga), kada je iskorišten dolazak speleologa iz zagrebačkog PD »Željezničar« za zajedničku akciju sa riječkom sekcijom, koja se pokazala kao vrlo korisna.

Bruno Puharić

AKTIVNOST AO-a PDS »VELEBIT«

Ovog proljeća rad Alpinističkog odsjeka PDS »Velebit« iz Zagreba vrlo je intenzivan. Pripreme za ljetnu sezonu su u toku, a naročito za oulazak ekipe od 6–7 članova Odsjeka u nouveške planine, koje su u posljednje vrijeme postale metom evropskih alpinista. Mogućnost vršenja prvenstvenih uspona privukla je i naše alpiniste jer to područje u alpinističkom smislu još nije obrađeno.

Prije prvog maja uspostavljen je kontakt sa alpinistima iz Akademskog planinarskog društva u Ljubljani, koji su zajedno sa »velebitaškim« navezima izvršili nekoliko uspona na Kleku. Suradnja koja je ovom zajedničkom akcijom započela nastaviti će se i u budućé.

Za vrijeme prvomajske praznika u Velikoj Paklenici navez Jakić-Mihelić-Pleško izvršio je pripremu za najteži uspon kroz stijenu Aniča kuka. Uz pomoć ekspanzivnih klinova ovaj navez je uspio svladati nekoliko teških detalja, ali zbog pomanjkanja materijala morao se vratiti. U isto vrijeme u sjevernoj stijeni Triglava izvršio je uspon navez Kirigin-Kraljević. Penjači su propenjali vrlo teški Zimmer-Jahn-ov smjer sa jednim bivakom u stijeni. Uvjeti su bili zimski te su zahtijevali od penjača mnogo napora.

Novi članovi odsjeka izveli su preko praznika nekoliko kvalitetnih tura u masivu Triglava sa usponima na Mojstrovku, Vršič i druge vrhove. Ukupno u Julijskim Alpama boravilo je oko 60 članova društva. Mnogi od njih iskoristili su praznike za skijanje.

Na kvalitetnoj turi u području Južnog Velebita sudjelovalo je 22 učesnika koji su posjetili najviše velebitske vrhove.

Svi ovi usponi izvršeni su pod zimskim uvjetima.

Branimir Špoljarić

ČITAJTE I NARUČUJTE

"PLANINSKI VESTNIK"

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

Izlazi svaki mjesec

Godišnja pretplata 900 dinara

Uredništvo i uprava
Planinska zveza Slovenije
Ljubljana, Dvoržakova 9

"UNIVERZAL"

ZAGREB

uzeće za promet motornim vozilima, strojevima i
ničkom robom na veliko i malo.
opravci i servis motornih vozila

Sa svim potrebnim dijelovima i priborom za vaša vozila
SNABDJEVAJTE SE U NAŠIM PRODAVAONICAMA

Trg žrtava fašizma br. 6	telefon	410-852
Proleterskih brigada br. 222	telefon	410-426
Rade Končara br. 72	telefon	513-705
Maksimirска br. 19	telefon	562-004
	telefon	641-405

SERVIS I POPRAVCI NON — STOP

Jakićeva br. 25 (Stadion Dinama)	telefon	644-144
		644-533

Bez riječi

H
U
M

Kad bi mi barem mogao dodati
sendviće . . .

Uzalud smo se penjali, zaboravio
sam ponijeti zastavu . . .

A' sada da pokušamo na nekom
višem vrhu